

Gerrit Kleinveld; ontsnapt maar nooit ontkomen

1

Een biografisch portret van een held die verbitterd raakte

Roderick van Rooijen

3400433

dr. Geraldien von Freitag Drabbe Kuenzel

13 juni 2012

¹ Funnekotter, B. (13-12-2006). "Verzetsstrijder in én na de oorlog." geraadpleegd op 04-06, 2013, van http://vorige.nrc.nl/binnenland/article1751644.ece/Verzetsstrijder_in_en_na_de_oorlog.

“De mensen kunnen ons niet altijd begrijpen. Als je in zo’n hel bent geweest, waar men je vernederde en folterde en doodhongerde”²

-

Gerrit Kleinveld

² Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Kleinveld voor en tijdens de oorlog	8
Verzetsstrijders na de oorlog	18
Kleinveld na oorlog	23
Conclusie	37
Literatuurlijst	39
Bronnenlijst	42
Bijlage	43

Inleiding

Op 12 december 2006 overleed Gerrit Kleinveld. Hiermee verloor Nederland een uitzonderlijke verzetsstrijder. Kleinveld was een verzetsman van het eerste uur en waarschuwde voor de Duitse inval al tegen de nazi's. Tijdens zijn periode in het verzet hielp hij mensen onderduiken, zette hij kraken en was hij medeoprichter van de Raad van Verzet. Na een overval op een distributiekantoor in Joure werd hij gevangen genomen, ter dood veroordeeld en opgesloten in 'de bunker' van Kamp Amersfoort. Kleinveld is vooral bekend door zijn tot de verbeelding sprekende en verfilmde ontsnapping uit deze bunker, de zwaarst beveiligde plek in het Kamp Amersfoort.

In 2005 dook zijn naam weer in de actualiteit op doordat hij beweerde dat verzetsman Jan Campert, schrijver van het gedicht *De achttien doden*, vermoord zou zijn door medegevangenen omdat hij verraad zou hebben gepleegd. De kwestie zorgde voor een hoop controverse en media aandacht. Opvallend hierbij was dat nergens de integriteit of de intenties van Kleinveld in twijfel werden getrokken. De verzetsheld was van onbesproken gedrag en zijn loyaliteit stond buiten kijf. Wel was het beeld ontstaan van een verbitterd verzetsman die de oorlog niet achter zich kon laten.

Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw is een beeld van de Tweede Wereldoorlog ontstaan waarin geen plaats leek voor de uitersten van en 'goed' en 'fout'. Dit beeld was een reactie op de rede die Hans Blom in 1983 uitsprak toen hij het ambt van hoogleraar aanvaarde. De rede *In de ban van goed en fout?* pleitte voor een nieuwe wijze van het benaderen van de Tweede Wereldoorlog.³ Volgens Blom was de geschiedschrijving over Nederland in het tijdvak 1940-1945 vanuit zingevend perspectief geschreven, terwijl in het algemeen in de geschiedschrijving wordt geprobeerd om zo ver mogelijk van politieke en morele oordelen te blijven. Ook viel hem op de dat er een 'diepgevoelde eensgezindheid' over 'goed' en 'fout' in de tijdvak bestond. Het nationaal-socialisme en de Duitse bezetter waren 'fout' en het verzet was 'goed'. Blom stelde dat dit kwam doordat de bijzondere rechtspleging en de geschiedschrijving na de oorlog nauw samen hingen. Volgens Blom was de politiek-morele vraag naar 'goed' en 'fout' 'niet in alle opzichten verhelderend'. Hij vond dat historici zich aan de aan 'de ban van goed en fout' moesten ontworstelen. Een gevolg van deze ban was namelijk dat sommige onderwerpen niet besproken of eenzijdig belicht werden.⁴

³ Blom, H. (1983). *In de ban van goed en fout?*

⁴ Blom, H. (1983). *In de ban van goed en fout?* p. 6-9, 11, 12, 25.

Deze rede heeft een verschuiving in de geschiedschrijving over de bezettingsperiode tot gevolg gehad. De rede was een aanzet tot meer aandacht voor de complexiteit van het gedrag van mensen en er werd gebroken met het idee dat ieder mens 'goed' of 'fout' was. Uiteindelijk is deze verschuiving volgens Marjan Schwegman, directeur van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) en hoogleraar 'Politiek en Cultuur in de lange twintigste eeuw' aan de Universiteit Utrecht, erg zinvol geweest maar lijkt deze nu te ver doorgeslagen. Extreme verhalen lijken niet langer te passen in de geschiedschrijving van het tijdvak '40-'45. Volgens Schwegman is er de consensus ontstaan dat Nederlanders een beetje 'goed' of een beetje 'fout' waren. De geschiedschrijving is hierdoor erg grijs geworden, er lijkt geen plaats meer voor uitschieters, voor het epos van de gewone man die grootse daden verrichtte, voor ware vaderlandse helden. Typerend voor de ontstane situatie van de geschiedschrijving over de bezettingsperiode is de titel van het boek *Grijs Verleden* van Chris van der Heijden.⁵

In 2008 hield Schwegman een lezing met de titel *Waar zijn de Nederlandse verzetshelden?*⁶ Met deze lezing wilde zij breken met de eerder genoemde 'grijze trend' die heerste in de Nederlandse geschiedschrijving over de Tweede Wereldoorlog. Vandaag de dag siert de rubriek 'Held van de Maand' de website van het NIOD.⁷ Schwegman meent dat de ontworsteling aan 'de ban van goed en fout' waar Blom in de jaren tachtig van de vorige eeuw voor pleitte is verwezenlijkt. Volgens haar is het tijd voor een nieuwe reactie. Het grijze beeld van de Tweede Wereldoorlog moet verdwijnen. Dit heeft er namelijk voor gezorgd dat verzetsstrijders teveel ondergesneeuwd zijn. "*Voor mij staat vast: de helden en heldinnen moeten terug, maar hoe?*" vraagt Schwegman zich af.⁸

Vast staat dat dit op een andere manier moet gebeuren dan dat na de oorlog het geval was. De direct naoorlogse geschiedschrijving waarin de geschiedenissen van helden door de verschillende zuilen als levensvoorbeeld geprojecteerd werden is onwenselijk en eenzijdig. Schwegman typeert deze werken als 'hagiografisch en eendimensionaal'. Een 'zuiver debunkende geschiedschrijving', deze manier van geschiedschrijving zou de gebreken van helden in kaart moeten brengen, is ook niet raadzaam. Helden zijn en blijven mensen, niks menselijks is hun dan ook vreemd. Enkel

⁵ van der Heijden, C. (2001). *Grijs verleden: Nederland en de Tweede Wereldoorlog*, Uitg. Contact.

⁶ Schwegman, M. (2008). *Waar zijn de Nederlandse verzetshelden?* Van der Lubbelezing, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.

⁷ onbekend (2013). "Homepage NIOD." geraadpleegd op 04-06-2013, 2013, van www.niod.nl.

⁸ Kromhout., B. and F. Smits. (2009). "Weg met grijs -bewonderen mág." *Historisch Nieuwsblad* 8 p. 1.

het opsommen van tekortkomingen en ander sociaal afwijkend gedrag draagt misschien bij aan een ander beeld maar niet aan een completer beeld. Volgens Schwegman gaat de 'debunkende geschiedschrijving' voorbij aan de hoofdzaak; de 'uitzonderlijkheid' van helden en heldinnen. Eventueel sociaal afwijkend gedrag komt vaak voort uit hetzelfde non-conformisme en uitzonderlijke dat de held tot zijn grootse daden bracht.

Onconventionele keuzes vormen namelijk de kern van het verzet.⁹ Schwegman meent dat bij het onderzoek naar helden oog moet zijn voor dit verband; nuchtere analyses moeten gecombineerd worden "*met het voorstelbaar maken van de magie rond deze personen*".¹⁰

Deze scriptie is een biografische portret van Gerrit Kleinveld die zal onderzoeken in hoeverre Kleinveld tijdens de oorlog een held was en in hoeverre zijn 'uitzonderlijkheid' na de oorlog tot uiting kwam, om dit vast te kunnen stellen zal er een vergelijking met het naoorlogse verzet worden gemaakt. De scriptie zal bestaan uit drie delen. In het eerste deel zullen de oorlogsjaren van Gerrit Kleinveld beschreven worden en zal er onderzocht worden in hoeverre de karaktertrekken, die typisch zijn voor helden volgens Schwegman, terug te vinden zijn in de biografische schets van de oorlogsjaren van Kleinveld. In haar lezing noemt Schwegman namelijk een aantal helden en typische karaktertrekken. Uit dit biografische portret zal duidelijk worden dat Gerrit Kleinveld in dat rijtje past. Volgens Schwegman overschrijden helden grenzen, zijn ze non-conformistisch, constant rebels, opstandig, onconventioneel en zijn zij instaat alle confrontaties, ook die met de dood, te overwinnen. Kleinveld ontkwam aan de dood, zijn ontsnapping uit de zwaar beveiligde bunker in Kamp Amersfoort geschiedde terwijl hij in afwachting was van zijn executie. De 'uitzonderlijkheid' hieruit blijkt uit het feit dat Kleinveld de enige was die ooit uit 'de bunker' ontsnapte. Het non-conformisme waaruit het vuur om in opstand te komen voortkomt heeft in Kleinveld een leven lang gebrand. Voor de Tweede Wereldoorlog hield Kleinveld zich al bezig met het bestrijden van de NSB in Nederland. De 'uitzonderlijkheid' van Gerrit Kleinveld komt ook tot uiting in het feit dat hij betrokken was bij de eerste overval op een distributiekantoor in Nederland en dat hij mede oprichter van de raad van verzet was.¹¹

In het tweede deel zal er een beeld van het naoorlogse verzet geschetst worden. Hieruit zal duidelijk blijken dat het verzet na de oorlog teleurgesteld werd door de

⁹ Schwegman, M. (2008). Waar zijn de Nederlandse verzetshelden? Van der Lubbelezing, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie p. 1-8.

¹⁰ Schwegman, M. (2008). Waar zijn de Nederlandse verzetshelden? Van der Lubbelezing, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie p. 2.

¹¹ Schwegman, M. (2008). Waar zijn de Nederlandse verzetshelden? Van der Lubbelezing, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie p. 1-8.

Nederlandse regering. De oude illegaliteit had op een grotere rol gerekend bij de zuivering van Nederland. Ook was het voormalige verzet van mening dat het vaderlandse politiekorps niet radicaal genoeg gezuiverd werd. Het voormalig verzet voelde zich gepasseerd, dit leidde tot grote frustratie waardoor veel van de oude illegalen verbitterd raakten en er niet in slaagden de oorlog achter zich te laten.

In het derde deel zullen de naoorlogse jaren van Kleinveld beschreven worden en zal worden geanalyseerd in hoeverre deze overeenkomen met die van andere oud illegalen. Vast zal komen te staan dat de Tweede Wereldoorlog Kleinveld nooit los heeft kunnen laten, kort na de bezettingsperiode werkte hij voor de POD en PRA en tot zijn dood bleef hij zich in de media roeren om 'zijn verhaal' te doen. Zo heeft hij zich in de loop der jaren bezig gehouden met zaken als de aanleg van de golfbaan en verschillende personen die volgens hem verraders waren geweest in de oorlog. In dit portret wordt uit onderzoek duidelijk dat de beweringen die Kleinveld deed niet altijd overeen kwamen met de werkelijkheid of in elk geval in twijfel te trekken waren.¹² Hierdoor is er in de loop der jaren van Kleinveld het beeld ontstaan van een verbitterde veteraan. Kleinveld, die in de oorlog erg uitzonderlijk was, lijkt in de jaren na de bezettingstijd opvallend veel op het stereotype van oud verbitterd verzetsstrijder.

¹² van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 176, 187. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: maandblad van de Documentatiegroep '40-'45 p. 63-63. Mulder, G. (2006). De verhaaltjes van Gerrit Kleinveld. Het Parool.

Kleinveld voor en tijdens de oorlog

Gerrit Kleinveld groeide op in het voornamelijk christelijke Woudenberg. Zijn ouders waren gereformeerd, Kleinveld zelf brak vroeg met het geloof. Hij was op jonge leeftijd al rebels en kwam vaak in problemen doordat hij in het openbaar de spot met de bijbel dreef. Bewogen door de heersende armoede 'bekeerde' hij zich tot het socialisme, deze keuze was bijzonder controversieel; in het christelijke Woudenberg werd neergekeken op de 'roden'. Bewoners van Woudenberg waren beducht voor socialisten en de ouders van Kleinveld schaamden zich dan ook voor de keuze van hun zoon.¹³ Kleinveld zei daar zelf over:

“De mensen keken minachtend op ons groepje socialisten neer. Iedereen, ook mijn ouders, zei:”daar hoor jij niet thuis.’ De predikanten praatten de mensen angst aan voor het socialisme, dat het op hun godsdienst zou hebben gemunt. Voor mij was het socialisme een onontkoombare keus, want ik had oog gekregen voor de ellende van de werklozen temidden van de kapitalistische toestanden”¹⁴

Gerrit Kleinveld bleek al vroeg een man te zijn die zijn eigen weg ging, een man die tegen de stroom van heersende conventies in durfde te zwemmen en een man die zich bekommerde om mensen die het zwaar hadden. Hij keerde het boerenbedrijf van zijn ouders de rug toe en werd bouwkundig tekenaar. De opstandigheid in Kleinveld blijkt dus al vroeg in zijn leven wanneer hij radicaal breekt met de levensstijl van zijn ouders.¹⁵

Kleinveld werd bestuurder van de plaatselijke afdeling van het N.V.V. In 1937 werd hij lid van de gemeenteraad voor de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij, wat hem het jongste raadslid van Nederland maakte. Na de Duitse inval werden politieke partijen verboden. De bestuurders van de NVV en de kamerleden van de S.D.A.P. hielden zich tijdens de bezetting stil, ze durfden geen activiteiten tegen de Duitsers te ondernemen. Toen Kleinveld geschriften van partijbestuurders Vorrink en Scheps vond, waarin met geen woord over verzet werd gerept, raakte hij teleurgesteld. Hij trok zich, voor zover dit nog

¹³ van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 176, 177.

¹⁴ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad.

¹⁵ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad. van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 176, 177. Bloemhof, J. L. and J. van der Spek (2005). Amersfoort '40-'45, Uitgeverij Bekking. p. 106.

kon, terug uit de politiek en sindsdien wilde hij zich niet meer met politieke partijen identificeren.¹⁶

Voor de Tweede Wereldoorlog hield Kleinveld zich al bezig met het verspreiden van manifesten tegen de NSB en andere anti-fascistische lectuur. Hij verzette zich tegen de voortschrijdende groei van de NSB in Nederland. In Woudenberg ondernam hij actie tegen de beweging, hij provoceerde, soms alleen, de partij en nam deel aan vergaderingen van de NSB waar hij op het scherpst van de snede debatten voerde en enkele keren door de plaatselijke politie en partij knokploegen verwijderd moest worden. Kleinveld zijn afkeer tegen het vaderlandse politiekorps is hier ontstaan. De politieagenten die hem op een ruwe manier verwijderden bleken NSB'ers.¹⁷

De niet conventionele mensen in Woudenberg, en dus ook Kleinveld, richtten zich voor politiek en sociaal organisatorisch gebied vooral op Amersfoort. Zo kwam Kleinveld in contact met de Eenheid Door Democratie beweging (E.D.D.). Deze beweging keerde zich af tegen de NSB en vreesde voor het imperialistische agressieve Duitsland van Hitler. Kleinveld vormde in 1941 samen met vrienden van de E.D.D. beweging een kleine verzetsgroep. Deze groep verspreide onderling en aan betrouwbare kennissen anti-nazistische literatuur. De illegale geschriften moesten verspreid worden en bij de distributie werd ook de zwager van Kleinveld, Evert van Voorthuizen, betrokken. Toen het gerucht dat de Duitsers vliegtuigbommen op de Leusderheide op wilden slaan de verzetsgroep ter ore kwam, werd met van Voorthuizen afgesproken dat hij als 'spion' op de Leusderheide ging werken aan camouflagenetten voor de Duitsers. Kleinveld was direct na de capitulatie al begonnen met het verzamelen van wapens en de bijbehorende munitie in het Grebbegebied. Nederlandse militairen hadden deze wapens achtergelaten en Kleinveld kon ze gebruiken om samen met van Voorthuizen sabotageplannen uit te voeren. Kleinveld werkte tot mei 1940 als bouwkundig tekenaar in Doorn. Toen zijn baas echter opdrachten van de Wehrmacht aan begon te nemen nam hij ontslag. Veel medewerkers van het bedrijf beschouwden het als normaal dat de opdrachten nu van de Duitsers kwamen. Zij kozen ervoor om indirect voor de Wehrmacht te blijven werken, er moest

¹⁶ van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000. 176, 177. Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad. Bloemhof, J. L. and J. van der Spek (2005). Amersfoort '40-'45, Uitgeverij Bekking. p. 106.

¹⁷ van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000. 176, 177. Vliet, P. v. d. (1992). 'Ik ken maar weinig politie-agenten die goed waren tijdens de oorlog'. Limburgsch dagblad, Nieuwe Limburger koerier; Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad.

immers brood op te plank komen. Kleinveld kon zich hier niet aan conformeren, hij weigerde op welke manier dan ook voor de Duitsers te werken en nam ontslag.¹⁸

Na zijn ontslag kreeg Kleinveld meer tijd om zich met het verzet bezig te houden. Hij begon de Oranjekrant te verspreiden. Hierdoor raakte hij met steeds meer verzetsmensen in contact. Hij bezorgde dit verzetsblad ook bij de familie Stuivenberg te Scherpenzeel, hier zat Theo Dobbe ondergedoken. Dobbe was opgepakt nadat hij verraden was en ter dood veroordeeld wegens spionage en sabotage. Hij was verantwoordelijk voor het opblazen van een gebouw van de Luftwaffe in Amsterdam. Toen hij tegen zijn doodvonnis in beroep ging en opgesloten werd in een kazerne in Amsterdam slaagde hij erin te ontsnappen. Hij vluchtte via een WC-raampje, deze ontsnapping inspireerde Kleinveld later tot zijn ontsnapping uit de bunker van Kamp Amersfoort.¹⁹

Halverwege maart 1941 meldde Evert van Voorthuizen dat er daadwerkelijk een partij vliegtuigbommen opgeslagen lagen op de Leusderheide. Apothekersassistent Harry Reeskamp was ook bij dit gesprek aanwezig. Hij opperde dat de Leusderheide in de brand kon worden gestoken, door zijn beroep kon hij aan de benodigde chemische producten als fosfor komen. Het plan om brand te stichten werd omarmd. Er werd afgesproken om een plan uit te werken om de heide in een vlammenzee te doen veranderen. Van Voorthuizen zou eerst voor meer informatie zorgen, hij meende deze te krijgen van een Rijksduitser die opzichter was op de Leusderheide. Deze Duitser zou te vertrouwen zijn, zou het verzet van een situatietekening voorzien en schroomde er ook niet voor om zelf mee te werken. Kleinveld vernam echter op het laatste moment dat de opzichter een agent-provocateur van de Duitsers was. Een verzetsman die de te verspreiden Oranjekranten bij Kleinveld bezorgde, wist te vertellen dat de Rijksduitser waarschijnlijk recentelijk nog een verzetsgroep uit Putten had aangegeven bij de Sicherheitsdienst (SD). De verzetsgroep besloot de Rijksduitser te onderzoeken en hij bleek inderdaad een helper van de Duitse bezetter, ze kwamen overeen hem te liquideren.²⁰

Na de liquidatie wilde men het plan om brand te stichten alsnog snel doorvoeren. Want, hoewel zorgvuldig weggestopt en bewaard in koektrommels met vochtige doeken, had

¹⁸ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad. van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 176, 177. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 55, 56.

¹⁹ van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 176, 177. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 55, 56.

²⁰ van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 176, 177. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 55, 56. Bloemhof, J. L. and J. van der Spek (2005). Amersfoort '40-'45, Uitgeverij Bekking. p. 106 - 107.

Kleinveld in zijn huis nog wel vijftig licht ontvlambare brandplaatjes verborgen. De Leusderheide was een streng verboden gebied dat alleen toegankelijk was voor Duitsgezinde arbeiders. Het was dus bijna onmogelijk om de brandplaatjes op de heide geplaatst te krijgen. Kleinveld bedacht een vernuftig plan; ze zouden de brandplaatjes aan de staarten van vliegtuigen bevestigen en de vliegtuigen 's nachts oplaten. Bij de goede wind zouden de touwen doorgesneden worden, op deze manier moesten de vliegtuigen ergens op de heide terechtkomen. De eerste poging faalde; vijftientwintig brandplaatjes werden aan een vliegtuig bevestigd en de vliegtuig werd opgelaten. Een week lang wachtten de 'illegalen' op de door hun zo vurige gewenste brand, een vlammenzee bleef echter uit. Een volgende poging leek ook voor niets te zijn geweest. Alle brandplaatjes waren nu letterlijk gevlogen en van brand was nog steeds geen sprake geweest, tot op 18 april 1941 een gigantische brand de Leusderheide teisterde. Honderden Duitse militairen en arbeiders werden ingezet om de brand -tevergeefs- te blussen. Bij de brand vielen aan de zijde van de Wehrmacht dertien gewonden en lieten drie Duitse soldaten het leven, ook kwamen drie of vier Nederlandse arbeiders die voor de Wehrmacht werkten om het leven.²¹

In *Het Grote Gebod. Gedenkboek van de LO en LKP* wordt de brand op de Leusderheide beschreven als een succes. Er wordt gesproken van een reeks van enorme explosies die van één uur 's middags tot elf uur in de avond duurde. De gehele omgeving daverde en tweehonderd stapels met bommen zouden zijn geëxplodeerd. 'Het mooiste' was dat de Duitsers geen represailles troffen omdat ze de schuld voor de brand bij zichzelf zochten.²² De schade aan de vliegtuigbommen en het ontbreken van enige notie dat het verzet wel eens achter de brand zou kunnen zitten ontbreekt inderdaad bij de Duitsers, zo blijkt ook uit een 'Lagemeldung' van de Luftwaffe:

"Op 18-4 brak na 12 uur 's middags op de Leusderheide een heidebrand uit. Door de wind begunstigd woedde het vuur in korte tijd in de op de heide liggende munitie-opslagplaats van de Luftwaffe. Hier lag meer dan 830 ton aan vliegtuigbommen opgeslagen. Hiervan explodeerde 40%. (...) Als oorzaak wordt

²¹ van Someren, K. (1999). *Eeuwboek van Woudenberg*, Stichting Woudenberg 2000 p. 177 - 179. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). *Terugblik '40-'45: Verzetsnummer* p. 56, 57. Bloemhof, J. L. and J. van der Spek (2005). *Amersfoort '40-'45*, Uitgeverij Bekking. p. 106, 107.

²² van Someren, K. (1999). *Eeuwboek van Woudenberg*, Stichting Woudenberg 2000 p. 178 - 179. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). *Terugblik '40-'45: Verzetsnummer* p. 57.

afschieten van lichtspoor munitie door de in de naburige heide oefenende troepen aangenomen. Sabotage ligt niet voor de hand.”²³

Kleinveld bekende pas in 1988 betrokken te zijn geweest bij de brand. Hij biechtte dit zo lang na de aanslag op omdat hij het niet kon verkroppen dat er onschuldige mensen omgekomen waren bij de brand.²⁴ Kleinveld zegt hier in een interview in 1993 te Doorn zelf over:

“Dat is een pijnlijke zaak voor mij; daar zijn drie, vier mensen bij omgekomen. Dat was de bedoeling niet, dat waren gewone arbeiders die daar voor hun broodje werkten. Dat vonden wij vreselijk, dat weet je niet. Als ik het nu nog moest doen zou ik nooit die hei in Leusden in brand steken, want dat heeft mensenlevens gekost.”²⁵

Afsluitend tekent de auteur op: *“Kleinveld praat hier duidelijk niet graag meer over.”²⁶*

In mei van het jaar 1942 zat Theo Dobbe ondergedoken bij Gerrit Kleinveld thuis. Regelmatig brachten verzetsmakers van Dobbe een bezoek aan het huis van Kleinveld. Ook Dick van Veen, die net als Dobbe hoog op de lijst van gezochten door de Sicherheitsdienst stond, kwam vaak langs. Er werd een regionale sabotagegroep opgericht waarvan alle drie de verzetsstrijders deel uitmaakten. Halverwege september 1942 kwam de SD Dobbe op het spoor. Hierop vertrok hij samen met Reeskamp naar Friesland. Al snel vormde het duo de drijvende kracht van het Friese verzet. Dobbe en Reeskamp hielden zich schuil in een jachthuis in een gehucht genaamd Mildam, Dobbe noemde dit het hoofdkwartier. Kleinveld en van Voorthuizen bezochten Dobbe met regelmaat omdat zij soms in Friesland edities van Vrij Nederland ophaalden. Dobbe had een plan beraamd om het distributiekantoor in Joure te overvallen, dit resulteerde in de eerste overval van een distributiekantoor in Nederland. Aan de overval namen Dobbe, Kleinveld, Van Veen, van Voorthuizen, Nico Bergsteijn, Piet Freekenhorst en Hendrik Rotte deel. Dobbe en van Veen trokken marechaussee uniformen aan die zij van Jacob Nieuwland hadden geleend. Van Voorthuizen, Bergsteijn en Kleinveld deden zich voor als

²³ Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 57.

²⁴ Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 57, 72.

²⁵ Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 57.

²⁶ Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 57.

rechercheurs en Rotte gaf zich uit voor een SD'er. Het plan van Dobbe slaagde en de bonnenvoorraad werd overgebracht naar het huis van Kleinveld in Woudenberg. Een groot gedeelte van de buit werd verkocht op de zwarte markt opdat hier andere verzetsactiviteiten van bekostigd konden worden.²⁷

In eerste instantie werd de overval van Joure niet met het verzet in verband gebracht. De Rijksrecherche had al eerder te maken gehad met criminele bendes die bonnen roofden en schaarde 'Joure' in dat rijtje. *Kriminalkommissar* Walter Julius Horak kreeg de leiding over het onderzoek. Hij vond echter al snel uit dat Theo Dobbe en het verzet achter de overval zaten. De SD formeerde een 'Sonderkommando' om de daders van de overval, en Dobbe in het bijzonder, te pakken te krijgen. Er werd 10.000 gulden aan beloning uitgelooft voor de gouden tip.²⁸ Het kenteken van de auto die gebruikt was bij de overval leidde Horak uiteindelijk naar het jachthuis te Mildam. Hier vond Horak correspondentie van Dobbe, het onderduik adres van Elly Polak en lege jeneverkruiken. Horak wist veldwachter van Nieuwland wijs te maken dat de groep-Dobbe geen verzetsstrijders waren maar ordinaire criminelen die op niets anders uit waren dan drank en vrouwen. Hij toonde hem de gevonden lege jeneverkruiken en dwong de gearresteerde Elly Polak te getuigen dat zij seksueel was misbruikt door de groep-Dobbe. De veldwachter sloot zich aan bij Horak. Van Nieuwland had meegewerkt aan de overval en kon makkelijk met de groep Dobbe in contact treden, zo verraadde hij Kleinveld en van Veen. Gerrit Kleinveld werd in de ochtend van 17 december 1942 met twee revolvers en drie valse persoonsbewijzen op zak gearresteerd door de Nederlandse rechercheurs Noppen en Flipse.²⁹

Na zijn arrestatie werd Kleinveld overgebracht naar het hoofdkantoor van de politie in Utrecht. Hier werd hij meerdere malen verhoord door Noppen, Flipse en een zekere 'de Bie'. Zij vertelden hem dat hij ook door Horak verhoord zou worden, dit heeft volgens Kleinveld echter nooit plaats gevonden. Tijdens de verhoren bleek dat de rechercheurs vooral geïnteresseerd waren in de verblijfplaats van Theo Dobbe. Ze boden Kleinveld

²⁷ van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 180 - 182. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer 57,58. Huisman, K. (1992). 'Distributiekraak' in Joure het heldenstuk van Theo Dobbe. Leeuwarder courant. De Jong, L. (1975). Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog: Juli '42-mei '43, Staatsuitgeverij p. 111-116.

²⁸ NEDERLANDSCH BUITENGEWOON POLITIEBLAD 10 Gulden beloning voor daders overval distributiekantoor Joure, Archief SNMKA.

²⁹ van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 181 - 182. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer 58 - 60. De Jong, L. (1975). Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog: Juli '42-mei '43, Staatsuitgeverij p. 116 - 124. Vliet, P. v. d. (1992). 'Ik ken maar weinig politie-agenten die goed waren tijdens de oorlog'. Limburgsch dagblad, Nieuwe Limburger koerier;Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad.

'belangrijke amnestie van zijn straf' wanneer hij inlichtingen kon geven die leidden tot de arrestatie van Dobbe. Toen Kleinveld stelde dat hij die niet had reageerden de rechercheurs als volgt: "*Je staat te liegen, want je hebt a.s. zaterdagavond een afspraak met Oome Jan [Alias van Theo Dobbe] in Arnhem.*"³⁰ Deze informatie klopte, hierdoor realiseerde Kleinveld zich dat hij verraden was. Om te voorkomen dat de Sicherheitsdienst die betreffende zaterdag in Arnhem op zoek zou gaan naar Dobbe hield Kleinveld ze een leugen voor. Hij bekende een afspraak met Dobbe te hebben maar stelde dat deze vrijdagavond en niet zaterdag was. Later bleek dat deze 'afleidingsmanoeuvre' gewerkt had, de Duitsers vertelden hem de hele avond naar Dobbe op zoek te zijn geweest. Voorts kreeg Kleinveld een gecodeerde lijst met namen en plaatsen voorgelegd die hij diende te ontcijferen. Ook hier beweerde Kleinveld niks van te weten.³¹

Na de verhoren poogde Kleinveld te ontsnappen uit het politiebureau van Utrecht. Met een zoolijzer van zijn schoen bracht hij wonden aan in zijn mond. Hij begon bloed te spugen en deed drie dagen lang alsof hij maagbloedingen had. Toen op de derde dag een bewaker zijn cel binnen kwam overmeesterde hij deze en wist hij te ontvluchten, in de gangen van het bureau werd hij echter gepakt. Op 23 december werd hij overgeplaatst naar Kamp Amersfoort. De twee rechercheurs stopten de auto en boden hem voor de ingang van het kamp een laatste kans tot verraad: "*Of je brengt ons bij Dobbe of je gaat het kamp in*".³² Hierop reageerde Kleinveld: "*Breng me maar naar binnen*".³³ In Kamp Amersfoort werd Kleinveld nogmaals verhoord, dit keer door SS-officieren, ook zei wilden weten waar Dobbe was. Kleinveld weigerde wederom te antwoorden, hij werd geschopt en geslagen en afgevoerd naar de bunkercel.³⁴

In de bunkercel werd Gerrit Kleinveld aan handen en voeten geboeid en vastgeketend aan de muur van zijn cel. De cel werd met een plankje voor de tralies

³⁰ Vrij Nederland, Overzicht van het viertal verhooren die ik na mijn arrestatie op 17 december 1942 heb gehad, rapport van [Gerrit Kleinveld - VN verspreider], Kelder 1/ kast 33.1 / element 5, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, 62 p. 1.

³¹ Vrij Nederland, Overzicht van het viertal verhooren die ik na mijn arrestatie op 17 december 1942 heb gehad, rapport van [Gerrit Kleinveld - VN verspreider], Kelder 1/ kast 33.1 / element 5, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, 62 p. 4, 5. Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 182 - 185. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 61- 63.

³² Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 63.

³³ Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer p. 63.

³⁴ Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 184, 185. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer 61 - 63. Vliet, P. v. d. (1992). 'Ik ken maar weinig politie-agenten die goed waren tijdens de oorlog'. Limburgsch dagblad, Nieuwe Limburger koerier; Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad.

afgesloten van daglicht, enkel tijdens de maaltijd, eenmaal per dag, zag hij het licht. De ter dood veroordeelde Kleinveld nam het heft in eigen hand; Dobbe was immers ook aan de doodstraf ontsnapt, dus waarom hij niet? Kleinveld slaagde erin zich van zijn boeien te ontdoen door deze gedurende een periode van drie weken over de grond te schuren. Vervolgens wist hij een gevonden lepel als ontsnappingsgereedschap te gebruiken. Door met een klomp vier maal per dag op de lepel te slaan wist hij er kartels in te krijgen waardoor de lepel ging fungeren als een zaag. Het duurde vijf weken tot dat hij een spijl kapot had gekregen. Op 1 maart, een dag voor zijn geplande overplaatsing naar concentratiekamp Vught, ontsnapte de ter dood veroordeelde Gerrit Kleinveld na twee maanden van voorbereiding uit de Bunker van Kamp Amersfoort. Ingesmeerd met een mengsel van koffie en zeep wist hij zich door het zelf gefabriceerde gat tussen de spijlen en de muur te wringen. Toen hij buiten was kroop hij naar en door het prikkeldraad, dat hij met het houten verduisteringsplankje uit elkaar hield. Eenmaal door het prikkeldraad was hij het kamp ontvlucht, na een half uur kwam hij aan bij een villa aan de Potgieterlaan te Amersfoort. Kleinveld klopte hier aan werd geholpen door Professor Vening Meinesz. Voorts vertrok Kleinveld snel naar een bevriend adres, ook zocht hij die avond nog contact met zijn vrouw die hij vertelde onder te duiken. Uiteindelijk dook Kleinveld in april 1943, hetzij op een apart adres, samen met zijn vrouw onder in Baarn.³⁵

Na zijn ontsnapping uit de Kamp Amersfoort kwam Kleinveld in contact met Jan Thijssen. Halverwege april werd onder leiding van Thijssen de Raad van Verzet (RVV) opgericht. De RVV moest 'door samenwerking de tegen de bezetter gerichte verzetshandelingen coördineren en effectueren'. Kleinveld nam voor de RVV aan enkele bonnen-overvallen deel. Toen in eind juni 1943 van Voorthuizen, de zwager van Kleinveld, werd gearresteerd bedacht Kleinveld om de vrouw van Rijksrechercheur Noppen te gijzelen. De vrouw van Noppen zou vrij worden gelaten wanneer van Voorthuizen en vier andere verzetsstrijders op vrij voeten waren. Noppen werd een ultimatum gestuurd waaraan geen gehoor werd gegeven. De Duitse bezetter was razend. Rauter trad hard op, hij liet de familieleden van de gevangenen en van Kleinveld arresteren en hield ze als gijzelaars vast in concentratiekamp Vught. Kleinveld had drie dagen om de ontvoerde vrouw vrij te laten, anders zou elk uur een van de arrestanten om worden gebracht. De vrouw werd vrijgelaten en Kleinveld vluchtte naar Friesland waar hij zijn activiteiten voor

³⁵ Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 185 - 200. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer 63 - 67. De Jong, L. and L. Jong (1978). Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog: Gevangenen en gedeporteerden, M. Nijhoff. p. 604 - 606. von Freitag Drabbe Kuenzel, G. G. (2003). Kamp Amersfoort, Mets & Schilt. 121. Opsporingsregister 1944 Gerrit Kleinveld ontvlucht, Archief SNMKA.

de RVV voortzette. In Friesland werd de vrouw van Kleinveld gearresteerd. Kleinveld besloot haar te bevrijden. Hij bezocht de gevangenis 's avonds en vroeg of hij de directeur kon zien, die was echter afwezig dus kreeg hij de onderdirecteur te spreken. In het gesprek trok Kleinveld een wapen en zei de man te vermoorden wanneer zijn vrouw binnen twee dagen nog niet vrijgelaten was. Kleinveld zijn vrouw werd hierop vrijgelaten, ze werd echter wel geschaduw door de SD. Het echtpaar wist te ontkomen en reisde naar Amersfoort en Baarn. Kleinveld keerde later terug naar Friesland, waar hij moeite had het verzet van de grond te krijgen. In Sneek maakte hij de bevrijding mee. Halverwege mei 1945 keerde Gerrit Kleinveld terug naar Woudenberg waar hij een woonruimte toegewezen kreeg.³⁶

Wanneer de vooroorlogse en oorlogsjaren van Gerrit Kleinveld overzien worden en deze naast de karaktereigenschappen die helden volgens Marjan Schwegman hebben worden gelegd, kan niet anders geconcludeerd worden dan dat Gerrit Kleinveld een uitzonderlijk verzetsstrijder was die zonder twijfel een held genoemd mag worden. Schwegman stelt dat helden uitzonderlijk, grensoverschrijdend, opstandig, onconventioneel, rebels en non-conformistisch zijn, daarnaast zijn ze instaat alle confrontaties, ook die met de dood te overwinnen.³⁷ Het rebelse en opstandige in Kleinveld komt al voor de oorlog tot uiting in het breken met de levensstijl van zijn ouders, hij wordt socialist, atheïst en gaat zijn eigen weg. Ook wanneer zijn werkgever opdrachten van de Wehrmacht begint aan te nemen reageert Kleinveld opstandig; hij neemt ontslag. Grensoverschrijdend is Kleinveld als hij brandsticht op de Leuserheide, bij de brand komen 6 of 7 mensen om het leven. De ontsnapping uit de bunker van Kamp Amersfoort is ongeëvenaard. De ter dood veroordeelde Kleinveld werkte twee maanden lang in het donker aan zijn ontsnapping en slaagde er in om als enige gevangene uit de bunker te ontsnappen. Daarnaast wist hij een jaar later zijn vrouw in Friesland uit gevangenschap te bevrijden. De uitzonderlijkheid van de verzetsheld Kleinveld blijkt ook uit het feit dat hij betrokken was bij de eerste overal op een distributiekantoor in Nederland en dat hij medeoprichter was van de Raad van Verzet. Daarnaast heeft Kleinveld in gevangenschap meerdere malen geweigerd Theo Dobbe te verraden. Er werd hem vrijheid in het

³⁶ Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000 p. 200 - 211. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer 66 - 70. Jong, L. (1974). Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. Deel 7. Mei 1943-juni 1944. 2 dln. 1e en 2e helft, Staatsuitgeverij. p. 977-981. Bloemhof, J. L. and J. van der Spek (2005). Amersfoort '40-'45, Uitgeverij Bekking. p. 118, 119.

³⁷ Schwegman, M. (2008). Waar zijn de Nederlandse verzetshelden? Van der Lubbelezing, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie p. 1-8.

voorzicht gesteld maar Kleinveld ging werd liever opgesloten in Kamp Amersfoort dan dat hij zijn verzetsvriend verraadde. Gerrit Kleinveld was in oorlogstijd zonder twijfel een held.

Het verzet na de oorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kon het verzet naarmate de oorlog vorderde op steeds meer sympathie van de Nederlandse bevolking rekenen. Het grootste gedeelte van de bevolking bleef echter wel passief. Het verzet zag dit met lede ogen aan. De verzetsstrijders konden voor hun gevoel niet anders dan zich aansluiten bij de illegaliteit, dat de rest van de bevolking dit gevoel niet had was voor het verzet een teleurstelling. Binnen de illegaliteit gaf men dan ook af op de passieve meerderheid, deze werd het succes van de nazi's verweten.³⁸

Na de bevrijding was het voor de oude illegaliteit vanzelfsprekend dat zij het voortouw moesten en zouden nemen bij de wederopbouw van Nederland. De leden van het verzet hadden zich tijdens de oorlog immers de grootste patriotten getoond. Tevens vonden ze dat de voormalige illegaliteit een rol moest krijgen bij de zuivering en berechting van oude collaborateurs en en andere foute landgenoten. Dit beeld heerste gedurende de gehele bezettingsperiode al bij het verzet. De oud verzetslieden waren dan ook van mening dat degene die zich niet op een actieve manier hadden verzet tegen het Nationaal-socialisme, zich na de oorlog ook niet bezig dienden te houden met de zuivering van het naoorlogse Nederland. Iedereen die tijdens de oorlog tekort had geschoten zou na de bevrijding ter verantwoording worden geroepen. Vooral ambtenaren die hun werk voor de Duitse bezetter ten goeder trouw hadden voortgezet waren ongewenst tijdens de wederopbouw.

De politie had in de ogen van het verzet een 'weinig principiële houding' getoond, er was teveel medewerking aan Duitse maatregelen verleend, zo oordeelde de voormalige illegaliteit. Hierdoor had het verzet weinig vertrouwen in de zuivering van Nederland wanneer deze door de politie zou worden uitgevoerd. De politie diende eerst zelf grondig gezuiverd te worden. De Nederlandse regering was van mening dat de illegaliteit na de bevrijding maar een zeer beperkte politieke rol mocht spelen, het verzet moest op het 'gouvernementele pad' gehouden worden. Om dit te realiseren was het van groot belang dat de illegaliteit zijn visie in regeringsbeleid terug zag komen. Diezelfde regering stond echter voor de moeilijke taak om de illegaliteit en de legaliteit van het bezette Nederland samen te brengen in het Nederland van de wederopbouw. In de bevrijde delen van Nederland stelde de regering in Londen het Militair Gezag (MG) in. Het Militair Gezag was een verbinding tussen de regering in Londen en de geallieerde commandanten. Tevens

³⁸ Romijn, P. (1989). Snel, streng en rechtvaardig: politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van "foute" Nederlanders, 1945-1955, De Haan. p. 36, 37.

verving het de Nederlandse overheid en was het ook verantwoordelijk voor het opsporen van de foute elementen in het bevrijde Nederland.³⁹

Het voormalig verzet was ontevreden over het feit dat het MG boven hen was gesteld. In hun ogen bestond het uit mensen die zich tijdens de oorlog buiten bezet gebied schuil hadden gehouden en na de bevrijding hoge functies kwamen opeisen. Ze zagen het Militair Gezag als een groep hoge ambtenaren die kwamen profiteren, het waren baantjes jagers zonder militaire ervaring die hun strepen nergens hadden verdiend. De voormalige illegaliteit wilde zich niet aan de kant laten zetten. Georganiseerd in de Grote Advies Commissie van de Illegaliteit (GAC), die opgericht was om de regering uit naam van de gehele voormalige illegaliteit te adviseren, kreeg men het Militair Gezag zover om zichzelf te verplichten de GAC systematisch te raadplegen. De GAC volgde de regering en het MG met name kritisch wanneer het onderwerpen als de zuivering of de bijzondere rechtspleging betrof. De GAC had in haar statuut vastgelegd dat de organisatie 'het moreel recht' had om bij de zuivering betrokken te worden. Er werd een sectie 'zuivering' in het leven geroepen die als taak had het zuiveringsbeleid te beïnvloeden. Toen de bevoegdheden met betrekking tot de zuivering, van het Militair Gezag over werden gedragen aan de regering veranderde de situatie. De regering besloot zichzelf niet langer te verplichten de GAC systematisch te raadplegen, dit was een enorme tegenvaller voor het voormalig verzet. Ook bepaalde de regering aan de GAC voorbij te gaan wanneer het ging om het aanstellen van overheidsmedewerkers of functionarissen in zuiveringsorganen. De oude illegaliteit voelde zich gepasseerd als 'immer waakzaam geweten van het volk'. De eerste secretaris van de GAC schreef de regering een brief waarin hij het 'morele recht' van de GAC aanhaalde en voorts stelde dat de beslissing van de regering tot grote onrust binnen het voormalig verzet zou leiden. De regering vond de menig van de oude illegaliteit belangrijk maar volgens hen was het praktisch onhaalbaar om de GAC bij alle persoonlijke benoemingen te betrekken, de verantwoordelijkheid hiervoor diende bij de regering te blijven. Op deze manier verloor de GAC een belangrijke mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de zuivering van Nederland.⁴⁰

³⁹ Belinfante, A. D. (1978). In Plaats van bijltesdag: de geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de 2. wereldoorlog, Van Gorcum. p. 67, 386, 387. Romijn, P. (1989). Snel, streng en rechtvaardig: politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van "foute" Nederlanders, 1945-1955, De Haan. p. 39, 49, 50. Kompagnie, J. H. (2005). De oorlogsgids: met antwoorden op de 25 meest gestelde vragen over de oorlogsarchieven van het Nationaal Archief, Nationaal Archief. p. 132, 133.

⁴⁰ Romijn, P. (1989). Snel, streng en rechtvaardig: politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van "foute" Nederlanders, 1945-1955, De Haan. p. 50, 61 - 63, 102 - 104, 109, 273, 274. Kompagnie, J. H. (2005). De oorlogsgids: met antwoorden op de 25 meest gestelde vragen over de oorlogsarchieven van het Nationaal Archief, Nationaal Archief. p. 132, 133. Smeets, J. (2007). Verdeeldheid en eenheid in het rijkspolitieapparaat, Boom. p. 392, 393.

De feitelijk betrokkenheid van de oude illegaliteit bij de zuivering van Nederland en de bijzondere rechtspleging kwam dus ten einde met het verdwijnen van het Militair Gezag. De GAC besloot na de parlementsverkiezingen van mei '46 dat het tijd was om het bestaan te beëindigen. Dit betekende echter niet dat de Grote Advies Commissie van de Illegaliteit tevreden was met de gang van zaken in Nederland na de bevrijding.⁴¹ Uit een manifest van de GAC van mei 1946 blijkt verbolgenheid en verbetenheid:

“De werkelijkheid van vandaag is wel een geheel andere dan het droombeeld van een vernieuwd Nederland, dat alle Nederlanders, vereend in de hitte van de strijd, voor oogen hebben gehad. Een beeld dat blijkbaar ook de Londensche regeering heeft gekoesterd, toen zij beloften heeft gedaan -met name ook ten aanzien van hen, die actief aan het verzet deelnamen- die zij onder den druk van de barre werkelijkheid niet heeft kunnen inlossen”⁴²

Het voormalig verzet was teleurgesteld in de Nederlandse politiek. Deze teleurstelling over de politieke rol en inspraak van de illegaliteit met betrekking tot de zuivering werd zelfs door overheid en verzetslieden als sociaal probleem gekwalificeerd. Uitspraken waarin de minister-president stelde dat een ‘alomvattende afrekening met collaboratie’ niet mogelijk was in Nederland leidde tot enorme frustratie. Juist in deze uitspraken zag men de slappe, principeloze houding van de Nederlandse bevolking gedurende de bezetting terug. Veel oud verzetsstrijders wilden de strijd blijven aangaan met deze houding, ook in bevrijd Nederland. Deze oud illegalen die de Tweede Wereldoorlog niet achter zich wilden of konden laten ontleenden aan de strijd met deze principeloze houding hun maatschappelijke identiteit. De problemen met de zuivering en berechting van de foute Nederlanders zijn bij dit deel van het voormalig verzet grotendeels onverwerkt gebleven.⁴³

De zuivering van de Nederlandse politie was ook een verantwoordelijkheid van het Militair gezag. Het MG maakte hiervoor gebruik van betrouwbare leden van het Openbaar Ministerie, het politiekorps en van oud verzetsstrijders. Ook de bevolking werd opgeroepen

⁴¹ Romijn, P. (1989). Snel, streng en rechtvaardig: politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van "foute" Nederlanders, 1945-1955, De Haan. p. 255 - 257, 265. Belinfante, A. D. (1978). In Plaats van bijltesdag: de geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de 2. wereldoorlog, Van Gorcum. p. 66 - 70.

⁴² Romijn, P. (1989). Snel, streng en rechtvaardig: politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van "foute" Nederlanders, 1945-1955, De Haan. p. 257.

⁴³ Romijn, P. (1989). Snel, streng en rechtvaardig: politiek beleid inzake de bestraffing en reclassering van "foute" Nederlanders, 1945-1955, De Haan. p. 257, 265 - 268, 273, 274. Belinfante, A. D. (1978). In Plaats van bijltesdag: de geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de 2. wereldoorlog, Van Gorcum. p. 67 - 70.

om klachten over foute politieambtenaren in te dienen. De voormalige illegaliteit was van mening dat de politie een zo streng mogelijke zuivering diende te krijgen. Ook op dit terrein wilde de Nederlandse regering zich niet laten dicteren door het oude verzet. Interesse in samenwerking wat betreft ideeën was er zeker, maar wederom diende de verantwoordelijkheid bij de regering te blijven. De regering was van mening dat de zuivering die het verzet voor ogen had niet realiseerbaar was. De radicale zuivering was te riskant omdat er op die manier een enorm gebrek aan politieagenten zou ontstaan. Oud verzetslieden waren niet onder de indruk van de eerste maatregelen die werden getroffen jegens foute politieagenten. Vooral in de grote steden bestond het idee dat de zuiveringen niet voldeden. De korpsen in de grote steden hadden namelijk tot de, door de Duitsers opgerichte, Staatspolitie behoord. Binnen deze korpsen waren de meeste zogeheten 'schalkhaarders' actief. Schalkhaarders waren politieagenten die door de Duitsers waren opgeleid in het dorpje Schalkhaar en die hierdoor een twijfelachtige reputatie hadden. Veel politiemensen waren van mening dat alle 'schalkhaarders' uit het politiekorps verwijderd dienden te worden. De zuivering van het politiekorps had weinig ingehouden en was niet grondig genoeg geweest, ook was er geen sprake van een vervolgingsbeleid.

Waarschijnlijk heeft het feit dat er door het politiekorps op grote schaal medewerking aan de Duitse bezetter is verleend, in combinatie met de angst voor een te klein korps om de openbare orde te handhaven geleid tot beperking van de vervolging en zuivering van het politiekorps. Er leek simpelweg geen beginnen aan. De zuivering van het politiekorps leidde tot frustratie bij het voormalig verzet. Veel agenten hadden hun handen vuil gemaakt en meegewerkt met de Duitsers en er waren weinig strafvervolgingen. Dit resulteerde er in dat de oude illegaliteit na de bevrijding weinig vertrouwen had in het niet afdoende gezuiverde politiekorps.⁴⁴

In de periode van het Militair Gezag werd de opsporing voor de bijzondere rechtspleging verricht door Politieke Opsporingsdienst (POD). Binnen de POD was een belangrijke rol weggelegd voor de oude illegaliteit, oud verzetsstrijders vulden het tekort aan betrouwbare politieagenten op. Er werd voor voormalig verzetsmensen gekozen vanwege hun onbesproken reputatie. De POD verzamelde aangiften en verrichtte - meestal met hulp van de Binnenlandse Strijdkrachten (BS)- aanhoudingen. De taak van de POD was complex en veel voormalig verzetsstrijders waren niet geschikt voor het opsporingswerk. Er werd onzorgvuldig omgegaan met de dossiers en processen-verbaal

⁴⁴ Belinfante, A. D. (1978). In Plaats van bijltesdag: de geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de 2. wereldoorlog, Van Gorcum. p. 386, 387. Smeets, J. (2007). Verdeeldheid en eenheid in het rijkspolitieapparaat, Boom. p. 402 - 408.

van verdachten en grondig onderzoek bleef uit. Dit vertraagde de rechtspraak. Er waren ervaren agenten nodig om de POD naar behoren te laten functioneren. Deze ervaren agenten hadden zelf vaak in het verzet gezeten zodat hun integriteit niet in twijfel getrokken werd. Op deze manier werden zij als 'goed' geaccepteerd en konden zij hun expertise delen. Het gevolg hiervan was dat de dossiers van de POD snel aan de eisen van de rechtspraak gingen voldoen. Toen het Militair Gezag werd opgeheven op 1 maart 1946 werden de POD's opgeheven. Opsporing en zuivering werden weer taken van de inmiddels gezuiverde politie. Deze had echter nog steeds te weinig capaciteit. Hierdoor werden de capabele POD rechercheurs ondergebracht in de Politieke Recherche Afdelingen (PRA's). Op 1 januari 1948 begon met het opheffen van de PRA.⁴⁵

Concluderend blijkt dat het voormalig verzet na de bevrijding van mening was dat zij een rol moest krijgen bij de zuivering van Nederland en bij de berechting van 'foute' Nederlanders. Het voormalig verzet meende hierop het 'morele recht' te hebben. De oude illegaliteit had voor deze taak geen vertrouwen in de politie omdat deze in te hoge mate met de Duitsers zou hebben gecollaboreerd. Niet het verzet, maar het Militair Gezag werd echter door de regering in Londen belast met de taak om de 'foute' elementen in het bevrijde Nederland op te sporen. Dit leidde tot ontevredenheid en teleurstelling bij de oude illegaliteit. Het MG verplichtte zichzelf wel om het voormalig verzet te raadplegen. Daarnaast kregen veel oud illegalen een plek in de POD waar ze toch betrokken werden bij de zuivering van Nederland. Toen de bevoegdheden van het MG overgedragen werden aan de regering veranderde deze situatie. De regering ging voorbij aan de oude illegaliteit. Het voormalig verzet voelde zich gepasseerd en was teleurgesteld in de Nederlandse politiek. Hieruit vloeide veel frustratie, verbolgenheid en verbetenheid voort. Ook op het terrein van de politiezuiveringen kreeg de oude illegaliteit teleurstelling te verwerken. Waar het verzet voor een radicale zuivering van het politiekorps pleitte, meende de regering dat dit onuitvoerbaar was. Achteraf was het verzet dan ook verbolgen over het lage aantal strafvervolgingen. Dit vergroete de frustratie bij de oude illegaliteit. Veel verzetsstrijders konden de Tweede Wereldoorlog door deze frustratie niet verwerken. Het voormalig verzet raakte verbitterd.

⁴⁵ Romijn, P. (1989). Snel, streng en rechtvaardig: politiek beleid inzake de bestrafing en reclassering van "foute" Nederlanders, 1945-1955, De Haan. p. 164 - 167, 170 - 172. Kompagnie, J. H. (2005). De oorlogsgids: met antwoorden op de 25 meest gestelde vragen over de oorlogsarchieven van het Nationaal Archief, Nationaal Archief. p. 132, 133. Smeets, J. (2007). Verdeeldheid en eenheid in het rijkspolitieapparaat, Boom. p. 391 - 394.

Kleinveld na de oorlog

Na de Tweede Wereldoorlog werd Gerrit Kleinveld rechercheur bij de Politieke Opsporingsdienst. Het hoofd van de POD in district 'Utrecht Oost' stelde hem aan als waarnemend hoofd en belaste hem, samen met Cornelis van den Beukel en Roel Wolthuis die net als Kleinveld een overval op een distributiekantoor had gepleegd en vervolgens uit Kamp Amersfoort ontsnapt was, met het justitieel onderzoek naar Kamp Amersfoort.⁴⁶ De opdracht voor het drietal luidde als volgt:

*“onderzoek, opgraving en identificering van tijdens de Duitse bezetting op natuurlijke of gewelddadige wijze in of nabij het P.D.A. (concentratiekamp) bij Amersfoort overleden en aldaar begraven personen, benevens onderzoek naar aldaar door leden van het voormalige kampleiding en bewaking gepleegde moorden en misdrijven”.*⁴⁷

Tijdens het onderzoek raakte Kleinveld verbijsterd door de getuigenissen die afgelegd werden. Ook de opgravingen van lijken op de Leusderheide vielen hem zwaar. De massagraven lieten hem niet los, zo zei hij zelf: *“Wij vonden overal lijken, ook van mijn verzetsvrienden (...) in die tijd kon ik moeilijk slapen”*.⁴⁸ Het onderzoek naar Kamp Amersfoort hield ook in dat Kleinveld de zoektocht naar de voormalige kampleiding leidde. Kotälla, de vervanger van Berg wanneer de kampleider afwezig was die bekend stond als *de beul van Amersfoort*, vond hij in Amsterdam. De kampbeul had zich vermomd als een officier van de luchtmacht maar Kleinveld herkende de 'kleine man met zijn felle oogjes' direct.

⁴⁶ van Someren, K. (1999). *Eeuwboek van Woudenberg*, Stichting Woudenberg 2000. p. 211, 212. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). *Terugblik '40-'45: Verzetsnummer* p. 71, 72. Archiefstuk proces verbaal 3984. Bloemhof, J. L. and J. van der Spek (2005). *Amersfoort '40-'45*, Uitgeverij Bekking p. 87 - 89.

⁴⁷ Proces-verbaal 1249, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 5.3.

⁴⁸ Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). *Terugblik '40-'45: Verzetsnummer* p. 71.

Foto van de arrestatie van Kotälla. Kleinveld staat tweede van links en kotälla tweede van rechts.⁴⁹

Ook kampcommandant Berg, die door de rechter ter dood veroordeeld werd, werd door Kleinveld zelf gearresteerd. Berg stuurde Kleinveld kort voor zijn terechtstelling nog een brief met daarin de vraag of hij zijn gratieverzoek wilde steunen. Kleinveld weigerde na lang overwegen omdat hij de overlevenden van de oorlog niet wilde kwetsen.⁵⁰ Hij zei er in 1993 nog steeds spijt van te hebben: *"Daar heb ik het heel moeilijk mee gehad, heel moeilijk. Uiteindelijk heb ik het niet gedaan en toch had ik het moeten doen."*⁵¹ Na hun arrestatie dienden Berg en Kotälla de plaatsen aan te wijzen waar zij hun slachtoffers hadden laten begraven. Door het Bijzonder Gerechtshof in Amsterdam werden twintig kampmisdadigers veroordeeld.⁵²

⁴⁹ Onbekend (Onbekend). "Twee bewakers van Kamp Amersfoort, Oberle en Kotälla, na hun gevangennamen". Retrieved 08-06, 2013, from <http://www.archiefeemland.nl/collectie/fotos/detail?id=4260fd06-dc46-11df-a9e7-7590f0316edd>.

⁵⁰ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. *NRC Handelsblad*. van Someren, K. (1999). *Eeuwboek van Woudenberg*, Stichting Woudenberg 2000. p. 211, 212. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). *Terugblik '40-'45: Verzetsnummer* p. 71, 72.

⁵¹ Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). *Terugblik '40-'45: Verzetsnummer* p. 71.

⁵² Bloemhof, J. L. and J. van der Spek (2005). *Amersfoort '40-'45*, Uitgeverij Bekking p. 87 - 89. van Someren, K. (1999). *Eeuwboek van Woudenberg*, Stichting Woudenberg 2000. p. 211, 212.

Foto van Berg, centraal in uniform, bij een opgraving van lijken, Kleinveld staat links van hem⁵³

Het naoorlogse leven van Gerrit Kleinveld komt overeen met dat van veel oud illegalen. Hij heeft de oorlog nooit los kunnen laten. Kleinveld meende dat Nederland zwaar gecollaboreerd had en was teleurgesteld in overheid en burgers.⁵⁴ Voorts was hij werkzaam bij de POD en was hij zoals de meeste voormalig verzetsstrijders teleurgesteld in de berechting van 'foute' personen na de oorlog. Ook deelde hij de mening van de meeste oud illegalen dat de politie zuivering niet radicaal genoeg was, Kleinveld noemde deze een paskwil. De 'uitzonderlijkheid' die bij Kleinveld tot uiting kwam tijdens de oorlog is terug te zien in zijn werk voor de POD en PRA, hij doet zijn werk met verve en klimt uiteindelijk op tot chef van de Bijzondere Recherche in Utrecht.⁵⁵ Toch heeft Gerrit Kleinveld de Tweede wereldoorlog nooit kunnen verwerken. Na de bezettingstijd bleef hij zich bezighouden met de erfenis van de oorlog. Wanneer hij het vermoeden had een

⁵³ Onbekend (Onbekend). "Identificatie van de stoffelijke resten van slachtoffers van Kamp Amersfoort.". Retrieved 08-06, 2013, from <http://www.archiefeemland.nl/collectie/fotos/detail?id=46ac4c76-dc46-11df-a9e7-7590f0316edd>.

⁵⁴ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad.

⁵⁵ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad.

verrader op het spoor te zijn of onjuistheden jegens oorlogsslachtoffers constateerde roerde hij zich in de media. Aangaande de Tweede Wereldoorlog leek Kleinveld te vinden dat hij het moreel recht aan zijn zijde had en over een monopolie op de waarheid beschikte. In de loop der jaren is er van Kleinveld het beeld ontstaan van een verbitterde veteraan die in gedesoriënteerd in het verleden leek te dwalen. Dit beeld komt voort uit verschillende kwesties die hierna worden uitgewerkt: de golfbaan op het voormalige terrein van Kamp Amersfoort, het vermoedelijke verraad van van Veen, de onzuivere politie, de oproep tot giften aan Horak en de dood van Campert.

De golfbaan op de het voormalige kampterrein

Op zaterdag 1 mei 1999 werd er een artikel met de titel 'Golfen op oorlogsgraven' gepubliceerd in de *Amersfoortse Courant*.⁵⁶ Miro Lucassen schreef het verhaal op van vier oud-gevangenen van Kamp Amersfoort die niet konden leven met het feit dat er een golfbaan op het voormalige kampterrein was aangelegd. De vier oud-gevangenen waren Kopinsky, Robeer, Wolthuis en Gerrit Kleinveld. Bij de eerste plannen voor de nieuwe golfbaan in 1979 heeft de gemeente Leusden de stichting 1940-1945 benaderd om te informeren of er bezwaar bestond tegen de aanleg van de golfbaan 'in de nabijheid van' de voormalige massagraven bij het Kamp Amersfoort. De stichting 1940-1945 heeft in de persoon van de heer Meijer, toenmalig hoofd van het district kantoor, de gemeente laten weten dat er geen aanleiding tot het indienen van bezwaren bestond. Zodoende werd de golfbaan in 1986 aangelegd.⁵⁷ Kleinveld heeft zich hier altijd tegen verzet omdat de golfbaan volgens hem 'op' oorlogsgraven zou liggen. Zo begon hij in 1992 in een interview met het *Limburgs Dagblad* over de kwestie:

*"Weet je dat er nu een golfbaan ligt op het terrein van Kamp Amersfoort. Op de plek waar we honderden vermoorde mensen hebben gevonden staat nu een ontspanningsgebouw waar ze brassen en brallen. Dat vind ik een schande."*⁵⁸

⁵⁶ Lucassen, M. (1999). Golfen op oorlogsgraven. *Amersfoortse Courant*.

⁵⁷ Lucassen, M. (1999). Golfen op oorlogsgraven. *Amersfoortse Courant*. Vliet, P. v. d. (1992). 'Ik ken maar weinig politie-agenten die goed waren tijdens de oorlog'. *Limburgsch dagblad*, Nieuwe Limburger koerier; Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad. Brief van de directeur van de stichting 1940-1945, E.G.T. van der wall, aan de heer Bakkenes betreffende de telefonische benadering van Gerrit Kleinveld over de golfbaan op de Leusderheide, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 3.1.

⁵⁸ Vliet, P. v. d. (1992). 'Ik ken maar weinig politie-agenten die goed waren tijdens de oorlog'. *Limburgsch dagblad*, Nieuwe Limburger koerier; Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad.

Dat Kleinveld de aanleg golfbaan niet kon accepteren blijkt uit het feit dat hij in december 1998 telefonisch contact zocht met de directeur van de stichting 1940-1945. Kleinveld vertelde hem in het bezit te zijn van relevante correspondentie over de positie van de stichting bij de aanleg van de golfbaan in 1979. Uit deze correspondentie werd duidelijk dat de golfbaan 'in de nabijheid van' en niet 'op' oorlogsgraven zou worden aangelegd. Kleinveld stelde in 1999 in de *Amersfoortse Courant*, net als in 1992 in het *Limburgs Dagblad*, dat de golfbaan op oorlogsgraven zou zijn aangelegd, voorts sprak hij zijn afschuw uit:

“Alle instanties die verantwoordelijk zijn voor die golfbaan hebben de geschiedenis miskend, de overlevende in hun diepste gekwetst en de eerbied voor de doen verloren laten gaan.”⁵⁹

Kleinveld en de andere oud-gevangenen vertelden aan Lucassen dat de golfbaan diende te verdwijnen. Op het terrein van de golfbaan; onder het clubhuis, onder de oefenbaan en onder de holes vijftien tot en met achttien waren zeker 125 slachtoffers begraven, beweerden ze. De plekken waren -zo stelden zij- nauwkeurig beschreven in de processen-verbaal die na de oorlog zijn gemaakt. De bewering dat er processen-verbaal zijn gemaakt door de ambtenaren van de POD klopt. Zoals eerder aangegeven waren Kleinveld en Wolthuis zelf belast met de justitieel onderzoek naar Kamp Amersfoort, de opgravingen zijn dan ook door hun zelf gedaan. Opvallend aan deze processen-verbaal, die terug te vinden zijn in het archief van Kamp Amersfoort en in het privé-archief van Roel Wolthuis, zijn de beschreven locaties en aantallen van de graven en slachtoffers. Wanneer deze nader bekeken worden valt op dat er nooit een totaal aantal van 125 slachtoffers op het terrein van de golfbaan is opgegraven. In het archief van Kamp Amersfoort bevindt zich tevens een kaart van de gravendienst, waarop de locaties van de graven zijn opgetekend. De graflocaties op deze kaart komen overeen met de opgetekende opgravingen in de processen-verbaal.⁶⁰ In het artikel van Lucassen is een illustratie gevoegd waarop de voormalige oorlogsgraven op de golfbaan zijn getekend. Deze illustratie is gemaakt op basis van een tekening van Gerrit Kleinveld.⁶¹ Een aantal van de graven die Kleinveld op

⁵⁹ Lucassen, M. (1999). Golfen op oorlogsgraven. *Amersfoortse Courant*.

⁶⁰ Tekening van de gravendienst met locaties van de graven op en om het terrein van de golfbaan op de Leusderheide, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 3.1.

⁶¹ Tekening van Gerrit Kleinveld die de basis was voor de illustratie in het artikel 'Golfen op oorlogsgraven', privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 3.1.

een plattegrond van het golfterrein heeft getekend hebben echter ergens anders gelegen of zijn nooit opgegraven. De tekening van Kleinveld wijkt enorm af van de processen-verbaal en de overeenkomende tekening van de gravendienst. Dit is goed zichtbaar wanneer de tekeningen naast elkaar gelegd worden, zie bijlage 1.⁶²

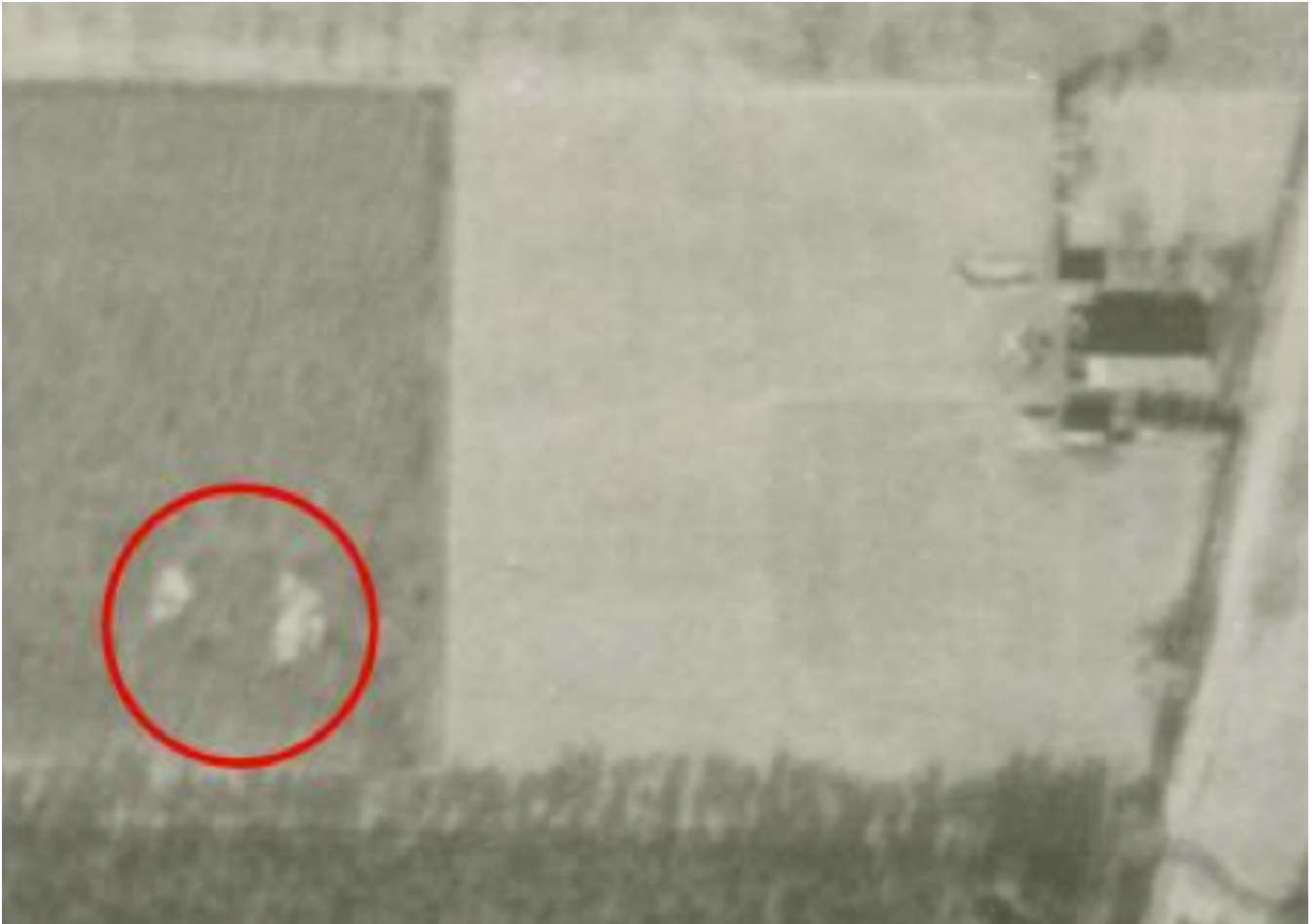
Op de tekening van de gravendienst zijn er 'slechts' vier graven gelegen op het terrein van de golfbaan, drie van de vier graven worden bevestigd door processen verbaal. Tevens lijken deze graven zichtbaar op luchtfoto's. Op een luchtfoto van het terrein van de golfbaan op 4 december 1943 is op de plek waar later de graven II, III & VIII worden gevonden geen afwijking zichtbaar. Wanneer er echter een luchtfoto van hetzelfde terrein op 13 april 1945 bekeken wordt zijn er verstoringen van het zand zichtbaar.

⁶² Brief van de directeur van de stichting 1940-1945, E.G.T. van der wall, aan de heer Bakkenes betreffende de telefonische benadering van Gerrit Kleinveld over de golfbaan op de Leuserheide, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 3.1. Lucassen, M. (1999). Golfen op oorlogsgraven. Amersfoortse Courant. Proces-verbaal nummer G/118, 1947, Archief SNMKA. Proces-verbaal nummer 1312, 1947, Archief SNMKA.

Luchtfoto 4 december 1943.⁶³

⁶³ Luchtfoto 4 december 1943 Kadaster Emmen, Archief SNMKA.

Luchtfoto 13 april 1945 ⁶⁴

In de periode tussen het nemen van de luchtfoto's maken de processen-verbaal melding van het executeren en het begraven van gevangenen. Kotälla beweert in zijn verhoren dat de graven II en VIII in respectievelijk november of december 1944 en augustus 1944 gegraven zijn. Uit een verklaring van een oud-gevangene blijkt dat graf III in de zomer van 1944 is gegraven. Met de processen-verbaal en de tekening van de gravendienst in acht genomen valt aan te nemen dat de verstoringen van het zand, zichtbaar op de luchtfoto's, graven zijn.

De graven II, III en VIII zijn dus de enige graven waarvan met zekerheid gesteld kan worden dat deze op de golfbaan liggen. Uit de processen-verbaal blijkt dat het aantal slachtoffers dat hier begraven lag in totaal uitkomt op 14.⁶⁵ Dit is een enorm verschil met de tekening van Kleinveld en het in het artikel 'Golfen op oorlogsgraven' genoemde aantal van 125. In een eerder geciteerd interview met het *Limburgs Dagblad* stelt Kleinveld dat het ontspanningsgebouw, het clubhuis, op de plek ligt waar hij honderden vermoorde

⁶⁴ Uitsnede luchtfoto 13 april 1945 Universiteit Wageningen Special Collections, Archief SNMKA.

⁶⁵ Proces-verbaal nummer G/118, 1947, Archief SNMKA. Proces-verbaal nummer 1312, 1947, Archief SNMKA.

mensen heeft gevonden. Curieus is echter dat nog in de processen-verbaal, nog op de plattegrond van de gravendienst melding wordt gemaakt van een opgraving van een dergelijk aantal slachtoffers op plek waar in de bezettingsperiode een boerderij stond. Deze boerderij wordt wel nadrukkelijk genoemd in de processen verbaal die betrekking hebben op de graven II, III en VIII. Hierin wordt de boerderij gebruikt om de locatie van deze daadwerkelijk gevonden graven aan te geven.⁶⁶

Het is op zijn minst opmerkelijk te noemen dat Kleinveld, die zelf betrokken was bij de opgraving van de slachtoffers en het opstellen van de processen verbaal, een incorrecte voorstelling van zaken heeft voorgehouden aan de schrijvers van de artikelen van de *Amersfoortse Courant* en het *Limburgs Dagblad*. Kleinveld lijkt in zijn missie om de golfbaan te doen verdwijnen door te zijn geslagen. Wanneer men de feiten overziet ontstaat het beeld van een voormalig verzetsstrijder die het moreel gelijk aan zijn kant meent te hebben. Dit lijkt te resulteren in de stellige overtuiging dat het doel de middelen heiligt. Waar deze mentaliteit hem in de Tweede Wereldoorlog *“een van de meest bewonderenswaardige mensen uit het Nederlandse verzet”*⁶⁷ maakte -om met de woorden van Hans van der Leeuw te spreken-, maakt het hem meer dan 50 jaar na de oorlog tot een verbitterde veteraan.

Het vermoedelijke verraad van van Veen

De overval op het distributiekantoor van Joure kende een lange nasleep die tot na de oorlog voortduurde. In 1992 werd Kleinveld geïnterviewd door Frits Abrahams voor een artikel in het *NRC Handelsblad*.⁶⁸ In dit interview blijkt dat de wonden van de oorlog bij Kleinveld nog niet geheeld zijn. Er spreekt woede en verbittering uit zijn woorden:

*“Een ordinaire verrader, die van Veen. Een groot komediant en bluffer. Ik vind het jammer, hoor, ik heb hem ooit als een vriend beschouwd. Hij is bij Horak gaan capituleren. Ik zeg u dit keihard, omdat ik het kan bewijzen.”*⁶⁹

⁶⁶ Proces-verbaal nummer 1312, 1947, Archief SNMKA. Proces-verbaal nummer G/118, 1947, Archief SNMKA.

⁶⁷ Linden, F. v. d. (1999). 'De geschiedenis drukt als een steen op mijn borst'. *NRC Handelsblad*.

⁶⁸ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. *NRC Handelsblad*. De Jong, L. (1975). *Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog: Juli '42-mei '43*, Staatsuitgeverij. p. 122 -124.

⁶⁹ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. *NRC Handelsblad*.

Kleinveld heeft van Veen in de media en in kringen van oud verzetsstrijders herhaaldelijk beschuldigd van verraad. Volgens hem zou van Veen in de nasleep van de overal op het distributiekantoor in Joure Theo Dobbe hebben verraden. Hij zou Horak hebben geholpen Dobbe op te pakken. Zelf ontkende van Veen dit, hij stelde dat hij slechts levens probeerde te redden door met Horak in onderhandeling te treden. Volgens van Veen zou hij Dobbe hebben gevraagd zich te melden bij de SD omdat Horak dan andere arrestanten vrij zou laten. In vijf uur durend gesprek heeft hij Dobbe geprobeerd duidelijk te maken dat hij levens kon redden en dat hij dit niet met de dood zou hoeven te bekopen.⁷⁰ Dobbe was vastbesloten en weigerde met de woorden: *"Ik ben Jezus Christus niet"*.⁷¹

Loe de Jong oordeelde over deze kwestie dat: *"Wat van Veen betreft, staat overigens ons inziens vast dat deze nimmer van plan geweest is, Dobbe aan Horak in handen te spelen"*.⁷² Ook de kerngroep van Vrij Nederland, die van Veen benaderde voor hij met Dobbe in gesprek ging, heeft in de persoon van Arie van Namen het vertrouwen in van Veen uitgesproken. Dit vertrouwen is na de oorlog onaangetast gebleven.⁷³

Kleinveld is van mening gebleven dat van Veen de boel verraden heeft. Hij beweerde in 1992 in het artikel van Frits Abrahams dat hij van Veen in de bezettingsperiode, na zijn vlucht uit de bunker van Kamp Amersfoort, heeft opgezocht om hem te vermoorden. Theo Dobbe zou hier opdracht toe gegeven hebben om te voorkomen dat van Veen schade zou aanrichten. Kleinveld zei in het interview van Veen een gewapend bezoek te hebben gebracht. Hij zou van Veen hebben gevonden in een woonboot op het Sneekermeer. Kleinveld zou hem echter niet hebben vermoord omdat van Veen in het gezelschap van zijn verloofde verkeerde en omdat 'hij geen moordenaar kon zijn'.⁷⁴

Dit verhaal is in tegenspraak met de persoonlijke correspondentie van Gerrit Kleinveld. Uit een brief uit het privé-archief van zijn collega en vriend Roel Wolthuis van 16 mei 1968 blijkt namelijk dat Kleinveld bij het schrijven van de brief geen enkele achterdocht tegen van Veen koesterde. Hij zei Wolthuis in de brief de dood van Dobbe nog

⁷⁰ ⁷⁰ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad. De Jong, L. (1975). Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog: Juli '42-mei '43, Staatsuitgeverij. p. 123 -124.

⁷¹ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad.

⁷² De Jong, L. (1975). Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog: Juli '42-mei '43, Staatsuitgeverij. p. 124.

⁷³ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad.

⁷⁴ Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad.

eens overdacht te hebben. In de brief gaf hij blijk van een zekere achterdocht jegens ene 'Sch.'. Met pen is de naam 'Bob Scheepstra' bijgeschreven, vermoedelijk door Wolthuis of Wolthuis jr. en Kleinveld jr. die het archief geordend hebben en overgedragen hebben aan Kamp Amersfoort. Deze 'Sch.' zou zich ingespannen hebben om te bewerkstelligen dat van Veen geen uitkering zou krijgen, tevens zou hij Kleinveld hebben gezegd dat van Veen Dobbe heeft verraden aan de SD. Kleinveld vervolgde zijn brief aan Roel Wolthuis met de veel zeggende woorden: "*er is niets dat in de richting van van Veen wijst*".⁷⁵

Wanneer Gerrit Kleinveld op 16 mei 1968 stelde dat er aangaande het verraad van Dobbe niets in de richting van van Veen wijst is het moeilijk voor te stellen dat hij diezelfde van Veen in de Tweede Wereldoorlog zou hebben opgezocht met de doelstelling hem om het leven te brengen, zoals hij wel in 1992 vertelde in een interview met Frits Abrahams. De affaire schetst een verzetsstrijder die de oorlog niet achter zich kan laten. Kleinveld blijkt meer dan 20 jaar na de bevrijding nog steeds bezig met het onderzoek naar de dood van zijn oude verzetsmaat Dobbe. Hij kan de kwestie blijkbaar niet laten rusten en na meer dan 20 jaar veranderd hij van mening. Van Veen heeft Dobbe verraden stelde Kleinveld. Het feit hij in hetzelfde interview claimde dat hij van plan was om een man te vermoorden die hij in 1968 nergens van verdacht maakt het een ongeloofwaardig verhaal. Het duidt eerder op een verbitterde verzetsstrijder die gedesoriënteerd blijft dwalen in het verleden.

De onzuivere politie

Net als veel voormalig leden van het verzet was Gerrit Kleinveld na de oorlog teleurgesteld in de politie. Hij zei maar weinig politieagenten te hebben gekend die 'goed' waren in de bezettingstijd. Deze afkeer jegens het korps ontstond -zoals eerder vermeld- al voor de oorlog toen hij in Woudenberg op vergaderingen van de NSB debatteerde en protesteerde. Destijds werd hij op ruwe manier verwijderd door politieagenten die later NSB'ers bleken. Ook gedurende de bezettingstijd had Kleinveld negatieve ervaringen met het vaderlandse politiekorps. Na zijn arrestatie werd hij bij een poging tot ontsnapping uit het hoofdbureau van de Utrechtse politie afgetuigd. Daarnaast was zijn arrestatie het

⁷⁵ Persoonlijke brief van Gerrit Kleinveld aan Roel Wolthuis geschreven op 16 mei 1968 betreffende de zaak Horak en bewering dat er niets in de richting van van Veen wijst, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort.

gevolg van het verraad van veldwachter Nieuwland.⁷⁶ In de tijd dat Kleinveld gevangen zat in Kamp Amersfoort verbijsterde de politie hem het meest:

“waar ik echt wanhopig en defaitistisch van werd waren de Nederlandse politiemensen, De hele dag door kwamen ze gevangen afleveren. Ik dacht de hele Nederlandse politie staat aan de kant van de Duitsers”⁷⁷

Na de oorlog trof Kleinveld in dienst van het korps veel mensen die angstig reageerden op zijn verzetsverleden. Tevens hoorde hij verhalen over agenten die tijdens de oorlog joden hadden aangegeven, mishandeld of geplunderd. Volgens Kleinveld waren veel agenten ‘fout’ geweest en poogden zij dit te verbergen. Ook de zuivering van de politie is volgens Kleinveld niet grondig genoeg verlopen. De zuiveraars waren zelf niet zuiver. Hij noemde de politiezuivering een ‘paskwil’.⁷⁸

De visie van Kleinveld op de vaderlandse politie komt overeen met die van het gros van de oude illegaliteit. Zij waren teleurgesteld in de rol van de politie tijdens de bezetting en meenden dat de zuivering van de politie erg grondig en streng uitgevoerd had moeten worden. Achteraf waren zij van mening dat ze onvoldoende invloed hadden gehad in de zuivering van het korps en dat deze niet grondig genoeg was verlopen. In de kringen van oud verzetsstrijders leidde dit tot veel frustratie.

De oproep tot giften aan Horak

Gerrit Kleinveld heeft in de jaren na de oorlog met regelmaat van zich doen spreken in de media. Toen er in de *Telegraaf* van 27 april 1968 een artikel van de hand van Jules Huf verscheen waarin gepleit werd voor het financieel steunen van Horak,⁷⁹ was Kleinveld ontsteld en verbijsterd. In het artikel werd gesteld dat Horak veel Nederlanders heeft

⁷⁶ van Someren, K. (1999). Eeuwboek van Woudenberg, Stichting Woudenberg 2000. 176, 177. Vliet, P. v. d. (1992). 'Ik ken maar weinig politie-agenten die goed waren tijdens de oorlog'. Limburgsch dagblad, Nieuwe Limburger koerier; Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad. Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer. p. 71, 72.

⁷⁷ Vliet, P. v. d. (1992). 'Ik ken maar weinig politie-agenten die goed waren tijdens de oorlog'. Limburgsch dagblad, Nieuwe Limburger koerier; Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad.

⁷⁸ P. v. d. (1992). 'Ik ken maar weinig politie-agenten die goed waren tijdens de oorlog'. Limburgsch dagblad, Nieuwe Limburger koerier; Uitgeversmaatschappij Limburgs Dagblad. Abrahams, F. (1992). Het verhaal van Gerrit Kleinveld; De bittere erfenis van de oorlog. NRC Handelsblad. Documentatiegroep '40-'45, s.-G. (1993). Terugblik '40-'45: Verzetsnummer. p. 71, 72.

⁷⁹ Huf, J. (1968). Het schandaal Horak. De Telegraaf.

geholpen in de donkere oorlogsjaren, tevens werd er opgeroepen tot giften aan Horak. Kleinveld kende Horak echter als de sinistere SD'er en het hoofd van het 'Sonderkommando' dat na de overval op het distributiekantoor in Joure een meedogenloze jacht op Hem, Dobbe en de andere daders inzette. Hij stelde een geschrift samen waaruit bleek dat Horak inderdaad een mensenjager in dienst van de SD was geweest, het geschrift werd door het RIOD getoetst en correct bevonden. Hij stuurde het naar nationale dag- en weekbladen en zette het beeld van Horak recht.⁸⁰ Het gevolg hiervan was onder andere een artikel op 17 mei 1968 in *Het Vrije Volk* waarin Kleinveld zijn verhaal kon doen en een felle aanval op de inzamelingsactie deed.⁸¹

Kleinveld heeft zich erg opgewonden over de kwestie. Dit blijkt uit het geschrift dat hij opstelde en uit een brief die hij naar Roel Wolthuis schreef waarin hij optekende dat hij de raad van Wolthuis had opgevolgd om zich 'niet zo op te winden'. Wederom rijst een beeld van een verbitterd verzetsman op die de oorlog maar niet los kan laten. In het geschrift stelde Kleinveld teleurgesteld dat het artikel een uiting was van de neiging om bewust een zwarte bladzijde uit onze geschiedenis te vergeten, deze mentaliteit leefde volgens Kleinveld bij velen. Hij stelde dat het artikel een verguizing van de illegale strijder was, die hij niet kon en zou toestaan. Voorts sprak hij zijn teleurstelling uit over het feit dat grote groepen van het volk onverschillig tegenover de voormalig verzetsstrijders stonden. Volgens Kleinveld waren ze de verhalen over de oorlogsjaren moe, dit frustreerde hem.⁸² Een verbitterde Kleinveld noemde het stuk in de *Telegraaf*: "Een artikel waarmee 23 jaar na de bevrijding opnieuw niet genezen wonden worden open gereten."⁸³

De dood van Campert

In 2005 beschuldigde Gerrit Kleinveld wederom een oud verzetsstrijder van verraad. In het *NRC Handelsblad* van 20 februari stelde hij dat het verzet de dichter Jan Campert vermoord had in concentratie Neuengamme.⁸⁴ Campert, vooral bekend van zijn werk *De*

⁸⁰ Huf, J. (1968). Het schandaal Horak. *De Telegraaf*. Persoonlijke brief van Gerrit Kleinveld aan Roel Wolthuis geschreven op 16 mei 1968 betreffende de zaak Horak en bewering dat er niets in de richting van van Veen wijst, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort. "HET SCHANDAAL HORAK" OF "DE SCHANDDADEN VAN HORAK"? Door Gerrit Kleinveld, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 4.2.

⁸¹ Onbekend (1968). Die Horak was een misdadiger. *Het Vrije Volk*.

⁸² Huf, J. (1968). Het schandaal Horak. *De Telegraaf*. Brief Kleinveld - Wolthuis. Document met verhaal over Horak.

⁸³ "HET SCHANDAAL HORAK" OF "DE SCHANDDADEN VAN HORAK"? Door Gerrit Kleinveld, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 4.2.

⁸⁴ Colmjon, G. v. (2005). 'Ik wil niet langer zwijgen'. *NRC Handelsblad*.

achttien doden, werd gezien als een van de grootste oorlogshelden van Nederland, straten en scholen waren naar hem vernoemd. In 2004 verscheen een biografie over Jan Campert waarin vraagtekens werden geplaatst bij zijn reputatie als verzetsheld. Ook werd daarin beschreven dat Campert overleed doordat zijn vitale organen niet meer functioneerden als gevolg van de zware leefomstandigheden in het kamp. Toen Kleinveld dit ter ore kwam wilde hij niet langer zwijgen. In het *NRC*-artikel uit 2005 vertelde hij dat Campert geliquideerd was door het voormalige verzet omdat hij leden van de geheime kampraad aan de Duitsers zou hebben verraden. Kleinveld baseerde zijn verhaal op de woorden van de in 1987 overleden verzetsman Jan van Bork. Over de kwestie werd in de media uitvoerig bericht en de Jan Campert Stichting overwoog haar naam te veranderen. In het Nationaal Archief in Den Haag werd begonnen met een onderzoek naar het verhaal. Een half jaar later concludeerden de onderzoekers dat voor de bewering van Kleinveld geen bewijs te vinden was. Volgens de onderzoekers was Campert in der tijd een doodziek man en was het veel waarschijnlijker was dat hij een natuurlijke dood was gestorven.⁸⁵

De hele kwestie rond de dood van Jan Campert toont dat Kleinveld een jaar voor zijn dood nog steeds geleefd werd door de oorlog. Op basis van een verklaring van een man die al 18 jaar overleden was beschuldigt hij Campert -volgens onderzoek onterecht- van verraad. Op 12 december 2006 overleed Gerrit Kleinveld. De velen momenten waarop hij zich na de oorlog en tot een jaar voor zijn overlijden, nog strijdbaar en verbitterd in de media roerde wijzen erop dat de voormalig verzetsman de oorlog nooit te boven is gekomen.⁸⁶

Uit de beschreven kwesties ontstaat dus het eerder geschetste beeld van een verbitterde veteraan. Kleinveld lijkt de oorlog nooit verwerkt te hebben en bleef tot zijn dood bezig met mogelijke verraders en misstanden tegen oorlogsslachtoffers. Hij kon de oorlog niet achter zich laten. Dit beeld komt overeen met dat van veel voormalig verzetsstrijders. Ook zij meenden na de oorlog het morele recht aan hun zijde te hebben en waren teleurgesteld in de zuivering van Nederland. Hieruit kwam frustratie voort. Veel oud illegalen konden de oorlog niet verwerken en raakten hierdoor verbitterd. Waar Gerrit Kleinveld in de bezettingsperiode uitzonderlijk was, werd hij na de bevrijding een van deze verbitterde oud illegalen.

⁸⁵ van der Heijden, C. (2011). *Dat nooit meer: de nasleep van de Tweede Wereldoorlog in Nederland*, Atlas-Contact. p. 661, 662. Colmjon, G. v. (2005). 'Ik wil niet langer zwijgen'. *NRC Handelsblad*.

⁸⁶ ANP (2006). Kleinveld overleden. *Het Parool*.

Conclusie

In deze scriptie is onderzocht in hoeverre Gerrit Kleinveld tijdens de oorlog een held was en in hoeverre zijn 'uitzonderlijkheid' na de oorlog tot uiting kwam. Het onderzoek is gedaan aan de hand van een biografisch portret van het leven van Kleinveld gecombineerd met een situatieschets van het naoorlogse verzet. Het onderzoek is opgedeeld in drie delen. Het eerste deel behelst een biografisch portret van de oorlogsjaren van Kleinveld, vervolgens wordt er geanalyseerd in hoeverre hij op basis van deze oorlogsjaren een held genoemd mag worden. In het tweede deel wordt er een situatieschets gemaakt van het voormalig verzet na de oorlog. Ten slotte bestaat het derde deel uit een biografisch portret van het naoorlogse leven van Kleinveld en uit een vergelijking tussen dit portret en de situatieschets van het voormalig verzet uit het tweede deel.

Uit de oorlogsjaren van Kleinveld blijken de karaktereigenschappen van een held, zoals Schwegman die omschreef in haar lezing, bij hem aanwezig. De rebelse en opstandige Kleinveld breekt al vroeg met de levensstijl van zijn ouders, was een verzetsman van het eerste uur en neemt ontslag wanneer zijn baas opdrachten van de Wehrmacht aan begint te nemen. In oorlogstijd bevrijdde hij zijn vrouw. De 'uitzonderlijkheid' van de verzetsstrijder Kleinveld blijkt uit het feit dat hij de enige is die het ooit lukte om uit de bunker van Kamp Amersfoort te ontsnappen. Kleinveld bleek in staat confrontaties met de dood te overwinnen, hij ontkwam door zijn ontsnapping uit de bunker aan zijn executie. Daarnaast was hij betrokken bij de oprichting van de Raad van Verzet en stichtte hij een brand op de Leusderheide die de Duitsers veel schade toebrengt. Ook was Kleinveld betrokken bij de eerste overval op een distributiekantoor in Nederland. De overval vond onder leiding van Theo Dobbe plaats in het Friese Joure. Toen Kleinveld in hechtenis voor de keuze werd gesteld: Dobbe verraden of Kamp Amersfoort in bleek hij onberispelijk trouw aan zijn verzetsvriend. Hij 'koos' voor het kamp. Uit het biografische portret van de oorlogsjaren van Gerrit Kleinveld blijkt uitzonderlijkheid, onomstotelijk kan worden vastgesteld dat hij een held was.

Het voormalig verzet was na de bevrijding teleurgesteld over de rol die ze kreeg toebedeeld bij de zuivering van Nederland en bij de berechting van 'foute' Nederlanders. De oude illegaliteit meende het 'morele recht' op invloed bij de zuivering en berechting te hebben. Het Militair Gezag kreeg hier echter de verantwoordelijkheid over. Het MG verplichtte zichzelf het voormalig verzet te raadplegen en bracht het onderzoek naar 'foute' landgenoten onder bij de POD, waar veel oud verzetsstrijders deel van uit

maakten. Toen de regering de bevoegdheden van het MG overnam passeerde ze echter het voormalig verzet. Ook verliep bij de zuivering van het vaderlandse politiekorps volgens de oude illegaliteit niet radicaal genoeg. Het voormalig verzet raakte teleurgesteld in de Nederlandse politiek. Dit leidde in de kringen van de oude illegaliteit tot veel frustratie en verbolgenheid. Het voormalige verzet raakte verbitterd.

Wanneer het naoorlogse leven van Kleinveld bekeken wordt valt op dat hij de oorlog nooit heeft kunnen los laten. Kleinveld was na de oorlog, net als veel oud verzetsstrijders werkzaam bij de POD en was teleurgesteld in de Nederlandse overheid en burgers. De berechting van 'foute' personen en de zuivering van Nederland hadden in zijn ogen niet volstaan. Met name de politiezuivering was een schijnvertoning geweest. Kleinveld was teleurgesteld en raakte verbitterd en verbeterd. Dit blijkt uit het feit dat hij zich tot een jaar voor zijn dood nog in de media bleef roeren om zich ontfemen over de erfenis van de oorlog. Dan had hij het vermoeden een verrader ontmaskerd te hebben en andere keren vocht hij onjuistheden jegens oorlogsslachtoffers aan. Uit dit onderzoek blijkt dat hij niet altijd het gelijk aan zijn kant had, of zijn zaak niet volledig kon bewijzen. Voor Kleinveld leek dit van ondergeschikt belang, hij opereerde alsof hij het 'morele gelijk' aan zijn kant had, het doel heiligde voor hem de middelen. Zo verstreekte hij journalisten incorrecte informatie omdat de golfbaan op de Leusderheide diende te verdwijnen. Ook zijn er grote vraagtekens bij zijn beschuldigingen aan het adres van van Veen en Campert te zetten. Daarnaast blijkt uit persoonlijke correspondentie en geschriften de verbitterdheid van Kleinveld. Het biografische portret van Gerrit Kleinveld past in het beeld van het voormalig verzet na de bevrijding. Beide worden gekenmerkt door teleurstelling, verbolgenheid en verbitterdheid. De oorlog is bij veel oud verzetsstrijders en bij Kleinveld altijd onverwerkt gebleven.

Tot slot kan dus gesteld worden dat Gerrit Kleinveld zich tijdens de Tweede Wereldoorlog op vele fronten onderscheidde, zijn 'uitzonderlijkheid' in deze periode staat buiten kijf. Kleinveld mag met recht een held genoemd worden. Na de bevrijding ontwikkelde Kleinveld zich tot een verbitterde veteraan die de oorlog niet achter zich kon laten. Deze ontwikkeling is terug te zien bij veel voormalige verzetsstrijders. De 'uitzonderlijkheid' van Kleinveld verdwijnt dus na de bezettingsperiode. Na de bevrijding gaat Kleinveld in het beeld van de stereotype verzetsman die het verleden niet achter zich kon laten passen, van 'uitzonderlijkheid' was weinig sprake meer. Gerrit Kleinveld was een held die verbitterd raakte.

Literatuurlijst

Abrahams, Frits. "Het Verhaal Van Gerrit Kleinveld; De Bittere Erfenis Van De Oorlog." NRC Handelsblad, Zaterdag 03-10-1992 1992.

ANP. "Kleinveld Overleden." Het Parool, 14-12-2006 2006.

Belinfante, A.D. In Plaats Van Bijltesdag: De Geschiedenis Van De Bijzondere Rechtspleging Na De 2. Wereldoorlog: Van Gorcum, 1978.

Bloemhof, J.L. and J. van der Spek. Amersfoort '40-'45: Uitgeverij Bekking, 2005.

Blom, Hans. "In De Ban Van Goed En Fout?", 1983.

Colmjon, Godert van. "'Ik Wil Niet Langer Zwijgen!'" NRC Handelsblad, 20-02-2005 2005.

De Jong, L. Het Koninkrijk Der Nederlanden in De Tweede Wereldoorlog. Deel 7. Mei 1943-Juni 1944. 2 Dln. 1e En 2e Helft: Staatsuitgeverij, 1974.

De Jong, L. Het Koninkrijk Der Nederlanden in De Tweede Wereldoorlog: Gevangenen En Gedeporteerden: M. Nijhoff, 1978.

De Jong, L. Het Koninkrijk Der Nederlanden in De Tweede Wereldoorlog: Juli '42-Mei '43: Staatsuitgeverij, 1975.

Documentatiegroep '40-'45, 's-Gravenhage. Terugblik '40-'45: Verzetsnummer, 1993.

Funnekotter, Bart, "Verzetsstrijder in Én Na De Oorlog", NRC.nl http://vorige.nrc.nl/binnenland/article1751644.ece/Verzetsstrijder_in_en_na_de_oorlog (geraadpleegd op 04-06 2013).

Huf, Jules. "Het Schandaal Horak." De Telegraaf, 27-04-1968 1968.

Huisman, Kerst. "'Distributiekraak' in Joure Het Heldenstuk Van Theo Dobbe." Leeuwarder courant, 13-10-1992 1992.

Kompagnie, J.H. De Oorlogsgids: Met Antwoorden Op De 25 Meest Gestelde Vragen over De Oorlogsarchieven Van Het Nationaal Archief: Nationaal Archief, 2005.

Kromhout., Bas and Frans Smits. "Weg Met Grijs -Bewonderen Mág." Historisch Nieuwsblad 8, (2009).

Linden, Frenk van der. "'De Geschiedenis Drukt Als Een Steen Op Mijn Borst'." NRC Handelsblad, 24-07-1999 1999.

Lucassen, Miro. "Golfen Op Oorlogsgraven." Amersfoortse Courant, 01/05/1999 1999.

Mulder, Gerard. "De Verhaaltjes Van Gerrit Kleinveld." Het Parool, 15-12-2006 2006.

Onbekend. "Die Horak Was Een Misdadiger." Het Vrije Volk, 17-05-1968 1968.

onbekend, "Homepage Niod", NIOD www.niod.nl (geraadpleegd op 04-06-2013 2013).

Onbekend, "Twee Bewakers Van Kamp Amersfoort, Oberle En Kotälla, Na Hun Gevangename.", Archief Eemland <http://www.archiefeemland.nl/collectie/fotos/detail?id=4260fd06-dc46-11df-a9e7-7590f0316edd> (geraadpleegd op 08-06 2013).

Onbekend, "Identificatie Van De Stoffelijke Resten Van Slachtoffers Van Kamp Amersfoort.", Archief Eemland <http://www.archiefeemland.nl/collectie/fotos/detail?id=46ac4c76-dc46-11df-a9e7-7590f0316edd> (geraadpleegd op 08-06 2013).

Romijn, P. Snel, Streng En Rechtvaardig: Politiek Beleid Inzake De Bestrafing En Reclassering Van "Foute" Nederlanders, 1945-1955: De Haan, 1989.

Schwegman, Marjan. "Waar Zijn De Nederlandse Verzetshelden?". Van der Lubbelezing: Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, 2008.

Smeets, J. Verdeeldheid En Eenheid in Het Rijkspolitieapparaat: Boom, 2007.

van der Heijden, C. Grijs Verleden: Nederland En De Tweede Wereldoorlog: Uitg. Contact, 2001.

van der Heijden, C. Dat Nooit Meer: De Nasleep Van De Tweede Wereldoorlog in Nederland: Atlas-Contact, 2011.

van Someren, K. Eeuwboek Van Woudenberg: Stichting Woudenberg 2000, 1999.

Vernooij, A. Grenzen Aan Gehoorzaamheid: Houding En Gedrag Van De Utrechtse Politie Tijdens De Duitse Bezetting: Trezoor, 1985.

Vliet, Pieter van de. "Ik Ken Maar Weinig Politie-Agenten Die Goed Waren Tijdens De Oorlog!" Limburgsch dagblad, 26-09-1992 1992.

von Frijtag Drabbe Kuenzel, G.G. Kamp Amersfoort: Mets & Schilt, 2003.

Bronnenlijst

Brief van de directeur van de stichting 1940-1945, E.G.T. van der wall, aan de heer Bakkenes betreffende de telefonische benadering van Gerrit Kleinveld over de golfbaan op de Leusderheide, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 3.1.

“HET SCHANDAAL HORAK” OF “DE SCHANDDADEN VAN HORAK”? Door Gerrit Kleinveld, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 4.2.

Luchtfoto 4 december 1943 Kadaster Emmen, Archief SNMKA.

NEDERLANDSCH BUITENGEWOON POLITIEBLAD 10 Gulden beloning voor daders overval distributiekantoor Joure, Archief SNMKA.

Opsporingsregister 1944 Gerrit Kleinveld ontvlucht, Archief SNMKA.

Persoonlijke brief van Gerrit Kleinveld aan Roel Wolthuis geschreven op 16 mei 1968 betreffende de zaak Horak en bewering dat er niets in de richting van van Veen wijst, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort.

Proces-verbaal 1249, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 5.3.

Proces-verbaal nummer 1312, 1947, Archief SNMKA.

Proces-verbaal nummer G/118, 1947, Archief SNMKA.

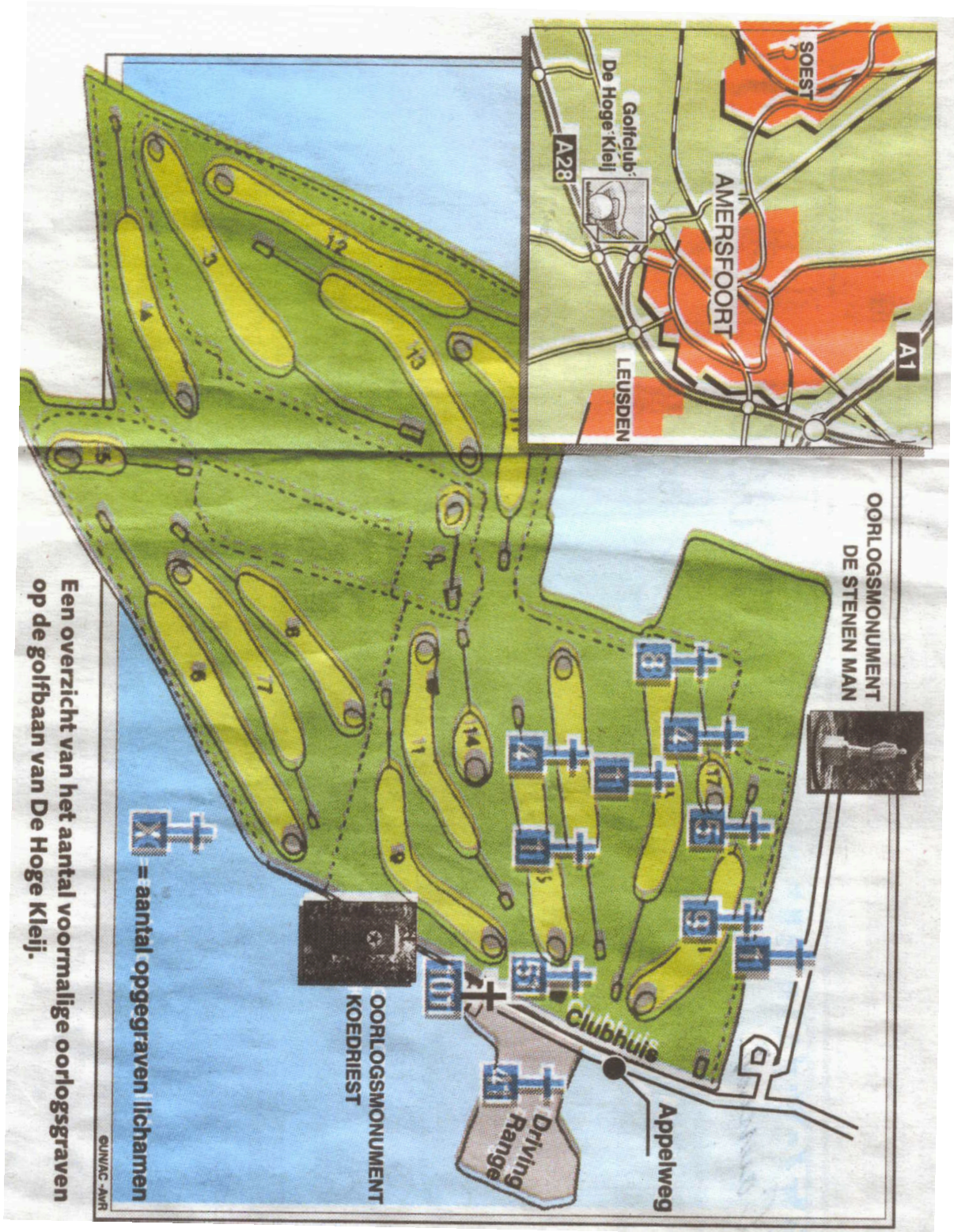
Tekening van de gravendienst met locaties van de graven op en om het terrein van de golfbaan op de Leusderheide, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 3.1.

Tekening van Gerrit Kleinveld die de basis was voor de illustratie in het artikel ‘Golfen op oorlogsgraven’, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 3.1.

Uitsnede luchtfoto 13 april 1945 Universiteit Wageningen Special Collections, Archief SNMKA.

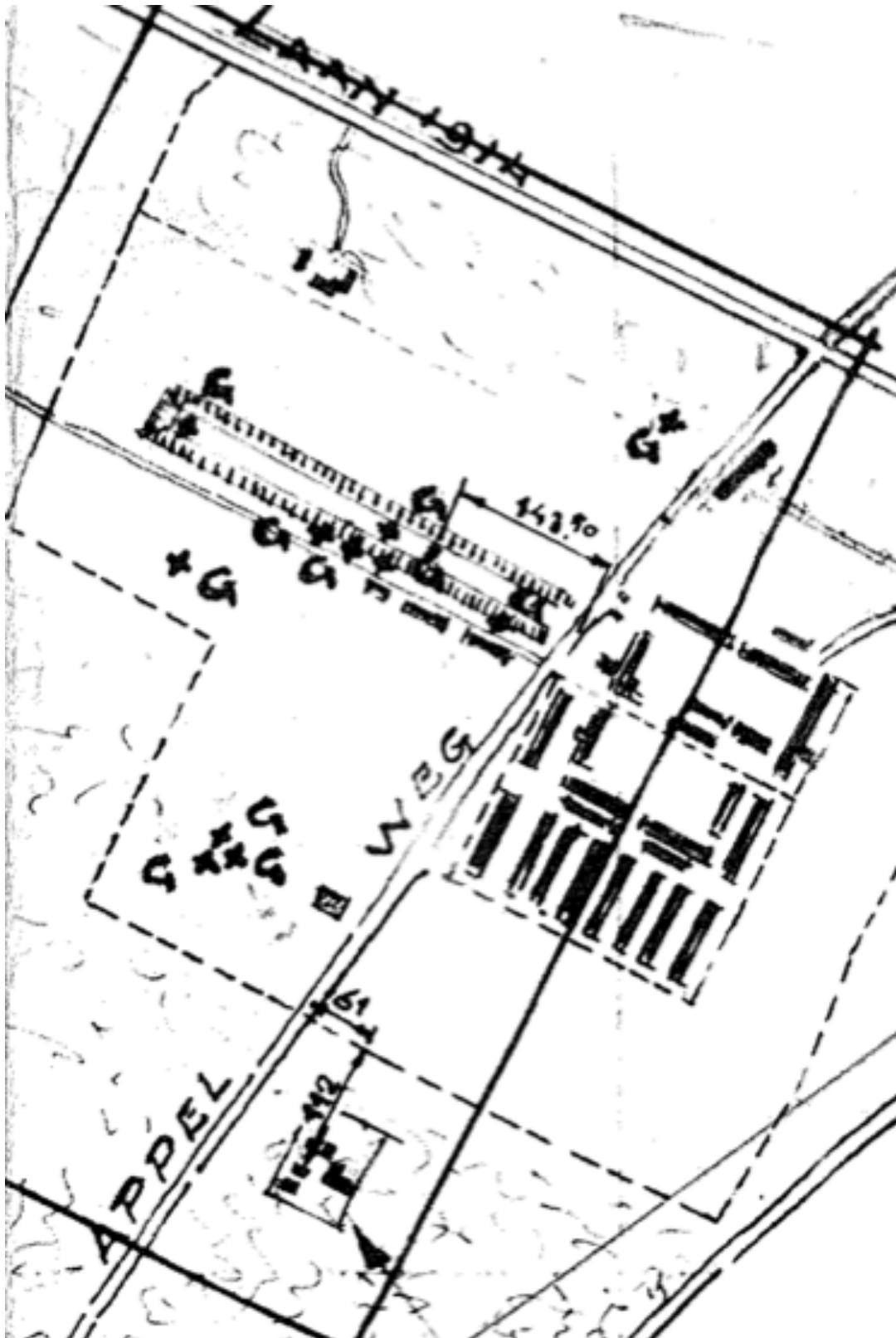
Vrij Nederland, Overzicht van het viertal verhooren die ik na mijn arrestatie op 17 december 1942 heb gehad, rapport van [Gerrit Kleinveld - VN verspreider], Kelder 1/ kast 33.1 / element 5, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, 62.

Bijlage

Illustratie uit het artikel 'Golfen op oorlogsgraven' op basis van een tekening van Gerrit Kleinveld.⁸⁷

⁸⁷ Lucassen, M. (1999). Golfen op oorlogsgraven. *Amersfoortse Courant*.

Tekening van de gravendienst.⁸⁸

⁸⁸ Tekening van de gravendienst met locaties van de graven op en om het terrein van de golfbaan op de Leusderheide, privé-archief Roel Wolthuis geschonken aan Kamp Amersfoort, Doos 3.1.